

ISSN 0332-5792

DYADE

Nr. 3 1986

Løssalg kr. 25,-

Fredrikstad bibliotek

**Reiser til
India**

Har du lest disse temaheftene?

EKSISTERER GUD?

Møte med Hans Küng.

1/1983

PSYKOLOGI I GRUPPER 1

2/1983

EUROPA MØTER 3. VERDEN

4-5/1983

HVA KAN VI VITE?

Rudolf Steiners erkjennelsesteori.

6/1983

STRESS OG AVSPENNING

1/1984

PSYKOLOGI I GRUPPER 2

2/1984

VITENSKAP OG LIVSSYN

3/1984

ANDREJ SAKHAROV - et symbol.

4/1984

HVA GIR MENING I 1980-ÅRENE?

5-6/1984

SYNET PÅ VITENSKAP HOS ARISTOTELES OG KARL POPPER

To nummer: 1 og 2 1985

NORSK OG SVENSK SAMTIDSLITTERATUR

3/1985

KULTURKAMP I ETEREN

4-5/1985

MØTE MED ISAAC BASHEVIS SINGER

6/1985

MENNESKE MELLOM MOTE OG MYSTERIUM

1-2/1986

DYADE

nr. 3 1986 18. årg.
Tidsskrift for kultur, filosofi, psykologi, samfunn

I dette nummer:

REISER TIL INDIA s 5
Mylder • India-sjokk • Tidløst sjarmerende • Ganga ma – Mor Ganges • «We just think» • Fritid på heltid • Der gudene kriger • Der gudene elsker • Politisk vold • Skandaler i pressen • Korrupsjon som landeplage • «Speed money» etter tariffen • «Family business» • «The people factor» • Elvene fosser • Kvinner, menn og storfamilier • Arrangert ekteskap • Ambivalent demokrati • Du må skrive tusen brev • Religiøs toleranse • Løkende religion • Hellige rom og steder • Den hellige rupi • De hellige menn og kvinner • Hasj og sadhu • Ved guruens føtter • Ikke for oss?

Av Maria og Ole Gjems-Onstad,
Sigrun og Torbjørn Hobbøl

Redaktører: Carl Henrik Grøndahl
Torbjørn Hobbøl (ansv.)
Are Holen
Anders Lindseth

Redaksjonssekretær: Viktor Roddvik

Forsidefoto: Hobbøl

I administrasjonen: Nina Aarhus Smeby

Dyade drives på idealistisk basis. Ingen mottar økonomisk godtgjørelse for bidrag. Eventuelt overskudd går til organisasjonen Acems arbeid for menneskelig vekst.

Dyade utkommer med seks nummer i året. Abonnement koster kr. 100, og løper til skriftlig oppsigelse. Ettertrykk bare etter avtale med redaksjonen.

Besøksadresse: Frimannsgt. 22, Oslo 1.
Postadresse: Postb. 6721, St. Olavs plass,
0130 Oslo 1
Telefon: (02) 20 29 59
Postgiro: 2 09 42 33

Dyade er trykket hos
Heglands Trykkeri A/S, Flekkefjord.

«A place you'll never forget»

India er som en Rorschach-plansje. Et åpent rom som nærer drømmer og lengsler. Et sted for din forargelse. Et land der du kan legge din forferdelse og frykt.

På reise i India er ditt ubevisste kanskje mer enn på de fleste andre plasser din nærmeste reisekamerat. Ut fra mer eller mindre skjulte kilder i deg selv siles inntrykk og oppfatninger dannes. Opplevelsene får mening vel så mye i lys av din egen private historie og utvikling før du kom, som direkte erfaring av dette sammensatte kontinent.

Du skal derfor ta enhver beretning om India med en klype salt. Det kan godt være at historien er sann. Men om du selv hadde besøkt landet, ville trolig ditt India blitt anderledes.

I innledningen til den mest kjente reisehåndbok for India (*India – a travel survival kit*) kan man lese: «A visit to India is not a place you simply and clinically see. India is a total experience, and an assault on all your senses, a place you'll never forget.»

«Å reise i India er ingen ferie, men en erfaring», sa en svenske vi traff på flyet hjem. Han hadde rett! Å slippe seg inn i strømmen av indisk kultur og dagligliv kan være så kaotisk at det kan være vanskelig å finne orden i inntrykkene senere.

India er et utrolig mangfoldig kontinent, ikke ett land eller én nasjon i den forstand vi nordmenn er vant til å oppleve det. To år før sin død skrev tidligere statsminister Indira Gandhi i innledningen til en bok: «I travel incessantly and each trip brings to light some new facet. How can I attempt to describe each of India's manysided personality? ... If you wish to know something about India you must empty your mind of all preconceived notions, or what you have heard or read. Why be imprisoned by the limited vision of the prejudiced? Also don't try to compare. India is different and exasperating as it must seem, would like to remain so! You will not find any of the familiar labels useful. India is many and it is one. It has incredible diversity, yet it is bound in unity that stretches back into history.»

Indira Gandhi treffer vår egen følelse overfor det å skrive om nokså kortvarige reiser i India somrene 1982 og 1985. Vi har ingen pretensjoner om å formidle en ordnet helhet. Vi trekker kun frem spredte bilder, minner og stemninger i et kaleidoskop av assosiasjoner og inntrykk.

Tobias Stabel

Reiser til India

av

*Maria og Ole Gjems-Onstad,
Sigrun og Torbjørn Hobbel*

Mylder

I Norge kan det være lett å ha meninger i politiske og kulturelle spørsmål. Landet er på sett og vis oversiktlig med fire millioner mennesker og et begrenset antall kvadratkilometer. Vi kjenner stort sett konfliktene, vi kjenner igrunnen stort sett hverandre, ihvertfall i den forstand at vi kan forstå og leve oss inn i naboens verdisystemer.

Det finnes omkring 700 000 000 indere. De snakker 14 ulike hovedspråk, og trolig over 200 mindre språk og dialekter. Befolkningen tilhører mange ulike etniske raser. Deres religioner er svært forskjellige. Men politisk tilhører de en nasjon. Hvor sammensatt landet er, glemmes lett når massemedia hos oss refererer og tar stilling til en hendelse i India. Det ville være som om hele Vest-Europa og Øst-Europa vest for Ural-fjellene og i tillegg en bit av Afrika ble behandlet under ett i nyhetsbildet.

Det er tankevekkende hvordan mediene gjerne behandler denne myldrende mosaikk. I forordet til boken *India* (Aschehoug 1985) sammenligner Indias ambassadør i Norge, K.N. Bakshi, den tradisjonelle journalistikkens fremstilling med en «eneste lang katastrofefilm». Han har langt på vei rett. Hvis det ikke skjer noe så spesielt som at det norske kronprinsparet tar en India-tur, hører vi stort sett bare om over-svømmelser, tørke, ulykker, opprør; krise på krise.

For noen år siden sendte NRK et fjernsyns-team til India. De laget en reportasje fra en indisk skole for fattige barn. Resultatet ble et av de sjeldne program der man viser at mennesker faktisk kan ha det både hyggelig og bra også i India.

Skolen fungerte trolig godt over norsk standard, både lærere og elever stortrivdes. Hva kunne man lese av aviskritikk dagen derpå? Jo, Aftenposten skrev at det var galt av NRK å bruke penger på en film som viser et lykkelig India. Det er så mye fælt å prioritere. Anmelderen etterlyste altså neste episode i katastrofefilmen.

Det er mange eksempler på hvordan norske media overforenkler indiske forhold. Ett var TV-programmet *India i forandring* (NRK august 85). Her presenteres ferdiglagde løsninger og absolutte sannheter som langt fra er så sikre som programmet gir uttrykk for. Man sier bl.a. uten motforestillinger at angrepene mot sikhene etter Indira Gandhis død var planlagt før mordet. En drøy påstand i forhold til alle ubesvarte spørsmål rundt hendelsen. Indira Gandhis regime beskrives som totalitært og diktatorisk med stor vekt på kontrollstrategier for å holde makten. Sannsynligvis er dette nok så sant, ihvertfall sett med vestlige øyne. Skal allikevel rettferdighet ytes mot det land man beskriver, burde man kanskje se dette i historisk og kulturelt perspektiv. Krig og

oppgjør mellom ulike religiøse grupper er en konstant del av samfunnsbildet.

At India har alvorlige problemer, vet alle. Men hva som er Indias virkelige problem med stor P, er ikke så klinkende klart. Og om dette problem var åpenbart, inviterer det neppe til enkle løsninger. Landets kompleksitet er så overveldende i forhold til hva vi er vant med her hjemme. Dette til tross: Mange har meget klare meninger om hva India trenger. Det er trolig få land i verden nordmenn har så bastante oppfatninger om som nettopp India: Landet er ulykksalig i sin hedenske tro (det er den kristne versjon); landet har noe av verdens verste fattigdom og nød, og er dessuten totalt overbefolket (dette er u-landsproblematikken).

Jo visst har India ulykksalig overtro. Men like sikkert har indisk filosofi og religion hatt sterk inspirasjonsevne også i Vesten siden romantikken på slutten av 1700-tallet.

Mange indere lider nød og sulter, særlig i storbyene hvor livsmønsteret slik det har vært i årtusener på landsbygden, er brutt opp. Men landet har siden 1960-årene kommet ut av den verste hungersnød. Ifølge FN produserer India mat nok til å brødfø sine egne. Problemet er altså ikke nødvendigvis at det ikke finnes mat, men ofte at den ikke distribueres riktig. Hva som er fattigdom, er også et relativt begrep. Sett med våre velferdsøyne gjør vi lett den feil å overforenkle og inkludere mer i fattigdommen enn en vanlig inder ville gjøre. Ved nærmere innsyn i noen av de såkalte fattige miljøene finner man mennesker som lever med en verdighet og tilfredshet vi kan misunne dem. Overraskelsen over at livet faktisk med fordel kan leves i all enkelhet, er en ikke uvanlig erkjennelse for India-farere som våger kontakt med folk på busser og tog,

og ikke bare opplever gjennom glassruter fra sitt fasjonable vestlige hotell og forutinntatte meninger.

Det spørres om ikke all lidelsen som synes så godt i India, skjuler noe av nøden utenfor vår egen stuedør. Det er også lidelse i all den eksistensielle tomhet mange nordmenn føler, eller velferdssamfunnets fortapte barn, ensomme gamle, narkotikamisbrukere, selvmordere osv. Det gir en underlig følelse å komme hjem fra verdens fremste media-kilde for nød og elendighet, og dagen etter sitte på en T-bane i Oslo og se alle triste ansiktsuttrykk som ikke akkurat røper at livet er lett og lykkelig. I India ble man vant til at folk stort sett virket fornøyd.

Kanskje er det alt for mange mennesker i India, men vi skal ikke glemme at hele verdens befolkning får plass på Mjøsa om de sto tett sammen.

Disse betraktninger er ikke for å bagatellisere. Vi er vel innforstått med at India har tildels overveldende vanskeligheter. Nasjonen frembyr nød, sykdom, religiøse og sosiale problemer av en størrelsesorden et land som Norge i nyere tid har sluppet. Men den vanlige mediaversjon er for endimensjonal og unyansert. Følgelig forsøker vi delvis å sette et alternativt perspektiv. Kan enkelte av våre kommentarer i det følgende allikevel høres kritiske ut, må det ikke forstås slik at vi mangler respekt for arbeidet Indias ledere forsøker å gjøre. Vi vil tro at de er de siste til å hevde, ihvertfall for seg selv, at landets problemer innbyr til rosemaling.

Å reise i India slik det indiske folk selv reiser, er en belastning. I reisehåndboken som ble referert innledningsvis, sies det: «If you simply want to meet the real India, you come face to face with it all the time – on Indian trains and buses, getting there may not always be half the

Visst finnes nød i India. Særlig om man oppsøker de fattigste områder i Calcutta og Bombay kan inntrykkene bli overveldende. Vi reiste ikke der. Men ett inntrykk som brant seg inn i hukommelsen, er en kvinnehånd uten fingre som strekkes mot et togvindu der vi sitter i første klasse. Hånden var ødelagt av spedalskhet. I den friske venstre hånden leide hun sin lille sønn. Bildet over er fra landsbyen Rishikesh, de spedalske sitter og håper på noen slanter fra pilegrimene. (Foto: Hobbel).

fun, but it certainly is half the experience».

Heten, folketettheten, vanskeligheten med å finne mat og vann man føler seg trygg på å ta inn uten fare for magesjau, mangfoldigheten i møte med det ukjente, alt setter til tider tålmodigheten på prøve.

India-sjokk

Du lander i New Delhi. Det er varmt, men i drosjen inn til det vestlige hotellet tenker du at denne byen er da ikke så verst. Pene, brede gater. Annerledes enn du har forestilt deg en indisk storby.

Din indiske vert ivrer etter å vise deg landet sitt. Tar deg med til Old Delhi. Her yrer det. Det er som om mennesker formelig tyter opp av gatelegemet. Kuer og okser og hunder og katter – og en elefant. De trange gatene oppleves som enorme køer hvor alle går i hver sin gale retning. All uorden gjør deg redd.

Hva om noen gjorde deg noe her? Om du ble slått ned og robbet. En

engstelig tanke farer gjennom hodet ditt at sannsynligvis ville du bare forsvinne fra overflaten i et samfunn du ikke forstår og bli borte for bestandig. Synke inn i et kaos hvor ingen aner hvor de engang skal lete etter deg. Om det faktisk er slik, spiller ingen rolle. Frykten er reell nok.

Din indiske venn vil vise deg Indias største moské, et enormt byggverk med plass til 25 000 mennesker reist til Allahs ære. Dere skal opp i minareten, tårnet der prestene fem ganger i døgnet roper ut at det er tid for bønn og å vende seg ærbødig mot Mekka. Det er over 40 varmegrader. Svetten siler av deg. Du har kommet samme dag, og intet av systemet ditt har latt seg akklimatisere. Du er redd for å få den berømmelige Delhi-belly (diare som ikke gir seg). Men opp i tårnet skal dere. Du har jo lyst, må bruke tiden, og du ønsker ikke såre din venn. Minareten er forresten meget høy, 40 meter rett til himmels.

Selvfølgelig er det ingen heis, man hadde ikke slikt for over tre hundre år siden. Inne i tårnet er en uendelig lang, stupbratt vindeltrapp i sten. Det finnes ingen vinduer i spiralen. Du ser med andre ord ikke dine egne føtter og hender som leter seg frem i mørket etter trinnene. Underlige hule lyder av et fremmed språk kommer nærmere. Et indisk reisefølge på vei ned. Det er så trangt at du klistres til veggen mens de ukjente kroppene glir mot deg med sine uvante lukter. Du er ikke høy i hatten, men den har du jo heller ikke på deg i varmen.

Omsider oppe. Det første du sanser er det sterke solskinn som fullstendig blander deg, og du skimter gjennom sammenknepne øyne en uendelig utsikt over en disig by. Men idet du stiger ut på plattformen himmelhøyt over kaoset nede i Old Delhi, stivner du til langt inn i kroppen: Ikke noe rekkverk! Og plattformen er bare vel en meter bred, i sirkel rundt tårnet. Det svimler. Du klamrer deg fast med ryggen til veggen, og forstår plutselig den franske damen som kjørte bil i Trollstigen; enten det var høyre eller venstresving, holdt hun seg alltid nærmest fjellveggen. Du prøver i din fortvilelse å si at jo, det er flott. Før du noen få øyeblikk senere tumler ned spiraltrappen igjen.

På ny presses fremmede kropp mot deg i mørket. Det er bare fem timer siden du landet og våknet av søvnen som hadde brakt deg hele veien fra Europa. Dagen før var du på jobben hjemme i Norge, og alt var ved det kjente. Du var ikke forberedt på dette. La oss kalle fenomenet «India-sjokk». Et ganske vanlig sykdomstilfelle for en nylig ankommet vestlending.

Vi vil ikke påstå at voldsomheten i eksemplet fanger inn de flestes første møte med India, men strenger av den samme frykt kjenner nok de fle-

ste. Det er også ganske sikkert at mange ikke kommer over «India-sjokket». De gjør som andre som har vært utsatt for kriser, murer seg inne og vil ikke gjennom det en gang til. Men behandlingen er den samme som hvis du har falt ned i fly. Kom deg på vingene igjen så fort du kan, ellers kan sjokket fryse seg fast og gjøre at gleden av den delen av livet som var berørt av sjokket, er tapt for all tid.

Stadig flere nordmenn kommer til India med oppdrag for næringslivet. Det er jo i ferd med å utvikle seg industrielt samarbeid mellom våre to land, bl.a. på offshore-sektoren. Etter oljefunn utenfor kysten ved Bombay har norske sivilingeniører og andre realister dratt dit, men ikke som turister eller nysgjerrige Østefarere. Skal man tro rapporter, er dette en gruppe godt egnet som forskningsobjekter for å undersøke tilstanden av «India-sjokk». Flere av dem fortsetter tradisjonen fra misjonærer, u-landshjelpere og andre forferdede mennesker som gjennom tiden har besøkt India. Mange sies ikke å forlate det luksuriøse vesterlandske hotellet firmaet har sørget for. Foruten at de fraktes til og fra arbeidet med privatsjåfør, oppsøkes bare til nød de tilrettelagte turistattraksjonene med en av det indiske firmas sjefer som guide. Man opplever altså lite av det virkelige India.

Tidløst sjarmerende

Men det er annerledes også.

Indisk lynne kan selvfølgelig ikke beskrives under ett. Allikevel er det som om landet har en slags felles grunnstemning. Å reise i India er som å bevege seg i en tidløs dimensjon dekket av støvskyer. Det er varmt, men p.g.a. støvet blir man på slettene sjelden solbrent. Bare oppe i Himalaya møter du solen direkte. Ellers ligger det uendelig flate

landskapet under en sandskodde- virkelighet som pirrer nysgjerrighe- ten.

Man skal ikke ha livlig fantasi for å se seg reisende inn i eventyret når man lander i New Delhi etter en lang flytur. Flyr man Air India, vil man høre den typisk indiske lengtende musikken mens man nærmer seg disen og dette fremmede landet.

India kan stadig vekke gi følelse av å være utenfor tidens dimensjon. Til tross for økende modernisering som bl.a. har ført til at stadig flere indere bærer vestlige klær, treffer man hele tiden mennesker som går kledd slik de vel har gjort i hundrevis, tusenvis av år. Templene, som finnes over alt, synes upåvirket av moderne livsstil, kanskje bortsett fra høytalene og båndopptagerne.

Tidløsheten skyldes ikke at India mangler moderne fenomener som f.eks. elektrisitet. Strøm finnes – utrolig nok – også ved de øde pilegrimsstedene langt inne i Himalaya. Hullet i tiden eksisterer snarere på tross av moderne teknikk, kanskje skyldes det noe hvordan moderne kraft brukes (når den fungerer).

I et tempel fra urgamle tider i Ut- tar Kashi, en sagnomsust landsby for hellige menn og kvinner et styk- ke opp i fjellene, er rommet belyst med neonlys og belagt med hvite keramikkfliser. Interiøret minner mest av alt om et norsk pissoar fra 1940-årene. For en nordmann som i grålysningen hadde satt seg i et hjørne og følte seg fremmed, men med en romantisk forventning om at hellige rom skal belyses med flak- kende fakler og veggene smykkes med figurer skapt av gamle hånd- verkstradisjoner, skar dette grelle lyset og de smakløse flisene i hjertet. Men tydeligvis ikke for de fromme indere som kommer der klokken seks om morgenen for å holde puja – seremoni – før dagens arbeide. De gjør som foreldre og besteforeldre

har gjort før dem, ofrer røkelse og blomster og synger hymner til den samme Shiva-lingamen, en blank- pusset sort sten som fremstiller gu- dens erigerte penis. For dem er lyset bare praktisk, og flisene likeså. Det vesentlige er uforandret.

I Norge er vi opptatt av å ta vare på gamle hus og ting. Ser det som vandalisme når noe ødelegges. Samme syn har den indiske stat med meget strenge regler mot å ta antikke gjenstander ut av landet. Vi opplever dermed å ta vare på ver- dier, og selvfølgelig gjør vi det. Men det forteller mye at menneskene i den lille hellige landsbyen ikke er så opptatt av å bevare det gamle nøy- aktig slik det alltid har vært. Når et tempel er falleferdig, river man det ned og bygger et nytt. En paradoksal tanke slår en: Blir ønsket om å beva- re det gamle virkelig sterkt, er kanskje kulturen allerede i siste ver- set. Det «smakløse» hellige rom for- teller om en levende kultur som ikke behøver å bekymre seg om å bevare det gamle; det nye er akkurat like gammelt og nytt som det gamle. Ti- den er en tilstand.

Heller ikke tempelpresten her le- ver opp til den romantiske vester- landske forestilling. Klærne hans bærer ikke preg av å være en rituell drakt. Han er kledd som en hvilken som helst annen bonde i fjellene. Jakken er skitten og fillete. Sønnen som hjelper med pujaen, er også en fjellbonde å se til. De har kanskje i sitt nærmiljø ikke så mye å forsvare. De er for alle et selvfølgelig «inven- tar» i tempelet, slik samme preste- familie har vært i århundrer. Sønnen får ingen formell utdanning på en skole. Alt han lærer skjer gjennom å se faren utføre de mystiske ritualene og fremsi de kraftfulle bønnene. Konkylien han trenes i å blåse i for å markere at guden er tilstede i rom- met, er den samme som den alltid har vært.

Menneskene som samles tidlig om morgen, er den lokale landsbybefolkningen. Senere på dagen kommer pilegrimene. De rike og de fattige, de «hellige» og svindlerne, de fromme og de gale, de friske og de syke. Noen med tjenere, andre kun med en liten sammenknippet bylt hvor de har alt de behøver for reisen, og kanskje alt de eier i livet. Livet er som det alltid har vært. Dypt urettferdig, vakkert og heslig på samme tid.

Ganga Ma – Mor Ganges

Det tidløse finnes i templene, men ennå mer langs Ganges' bredder. Elven er som selve arterien i den indiske kultur. Jawaharlal Nehru, Indias første statsminister etter frigjøringen fra koloniveldet, skrev:

«The Ganga, above all (other rivers), is the river of India, which has held India's heart captive and drawn uncounted millions to her banks since the dawn of history. The story of the Ganga, from her source to the sea, from old times to the new, is the story of India's civilisation and culture, of the rise and fall of empires, of the great and proud cities, of the adventure of man, of the quest of the mind which has so occupied India's thinkers, of the richness and fulfilment of life as well as its denial and renunciation, of ups and downs, of growth and decay, of life and death.»

I følge hinduistisk mytologi er elven Ganges gudinnen Ganga i jordisk form. Hun sies å være født av stortåen til guden Vishnu, og har i uminnelige tider strømmet gjennom de himmelske regioner. Kong Sagara planla å utføre et hesteoffer. En hest skulle løpe fritt i ett år, og alle steder den vandret kunne kongen gjøre krav på. Guden Indra følte seg truet og tok hesten til underverdenen. Sagaras 60 000 sønner lette etter den og gravde seg til slutt ned til

underverdenen. Her fant de hesten bundet like ved vismannen Kapila. De tok ham for tyven og fornærmet ham mens han satt dypt i meditasjon. Kapila åpnet øynene og fremsa en forbannelse som brant guttene til aske.

Kong Bhagirathi, en etterkommer etter kong Sagara, utførte lange og krevende asketiske øvelser for å få den guddommelige Ganga ned på jorden og derifra ned i underverdenen for å skylle over asken til sine forfedre. Bare dette kunne utfri dem fra den onde virkning av vismannens forbannelse. Han sto på et ben i tusenvis av år før hun endelig gikk med på å komme. Guden Shiva tok imot henne i det lange flettede håret sitt slik at verden ikke skulle knuses. Himalaya sies å være gudens hår, og hun renner i dag gjennom India og ned i havet til underverdenen og rensar Baghirathis 60 000 forfedre.

Et tempel forgår, selv om det står i tusen år. Et byggverk, uansett hvor gammelt og tidløst, bærer preg av tiden og menneskene som arbeidet med det. Men når en elv er selve helligdommen, så har intet menneske satt sitt stempel på det guddommeliges form. Elven er der for å fange fantasien og bli et symbol for en hel kultur. For en fra Vesten er det forbausende det at selv på de helligste stedene langs elven, ikke er flere storslåtte byggverk. I landsbyen Rishikesh, som ble kjent i Vesten da The Beatles i 1968 var der og meditererte med «popguru» Maharishi, er nesten alle bygningene ganske nye og lite imponerende. Dette til tross for at småbyen har vært et religiøst senter i uminnelige tider. Menneskene som har levd her, har vel ikke vært så opptatt av bygninger. Elven er det sentrale.

Ved breddene der Ganges renner gjennom India er det som om et år eller et livsløp ikke spiller noen rol-

Bhagirathi Peak
 1 - 22.494
 2 - 21.364
 3 - 21.176

De fleste India-inntrykk i dette Dyrde-nummer er knyttet til steder ved Ganges og hennes sideelver. I fjellområdet Garhwal nord for landsbyen Rishikesh ligger elvens kilder ved grensen til Tibet. Noen av hinduismens viktigste pilgrimssteder er her. Inntil ca. 1980 var fjellpartiet stengt for utlendinger pga. Indias spente forhold til Kina.

Ganges hovedkilde er elven Bhagirathi som springer ut av en isbre ved Gaumukh («Kuas munn»), 4255 meter over havet. Ca. tre mil lenger ned renner vannet forbi Gangotri («Ganga vender seg mot nord»), stedet hvor elven i følge myten kom ned på jorden. Fra Gangotri til Rishikesh er avstanden 25 mil.

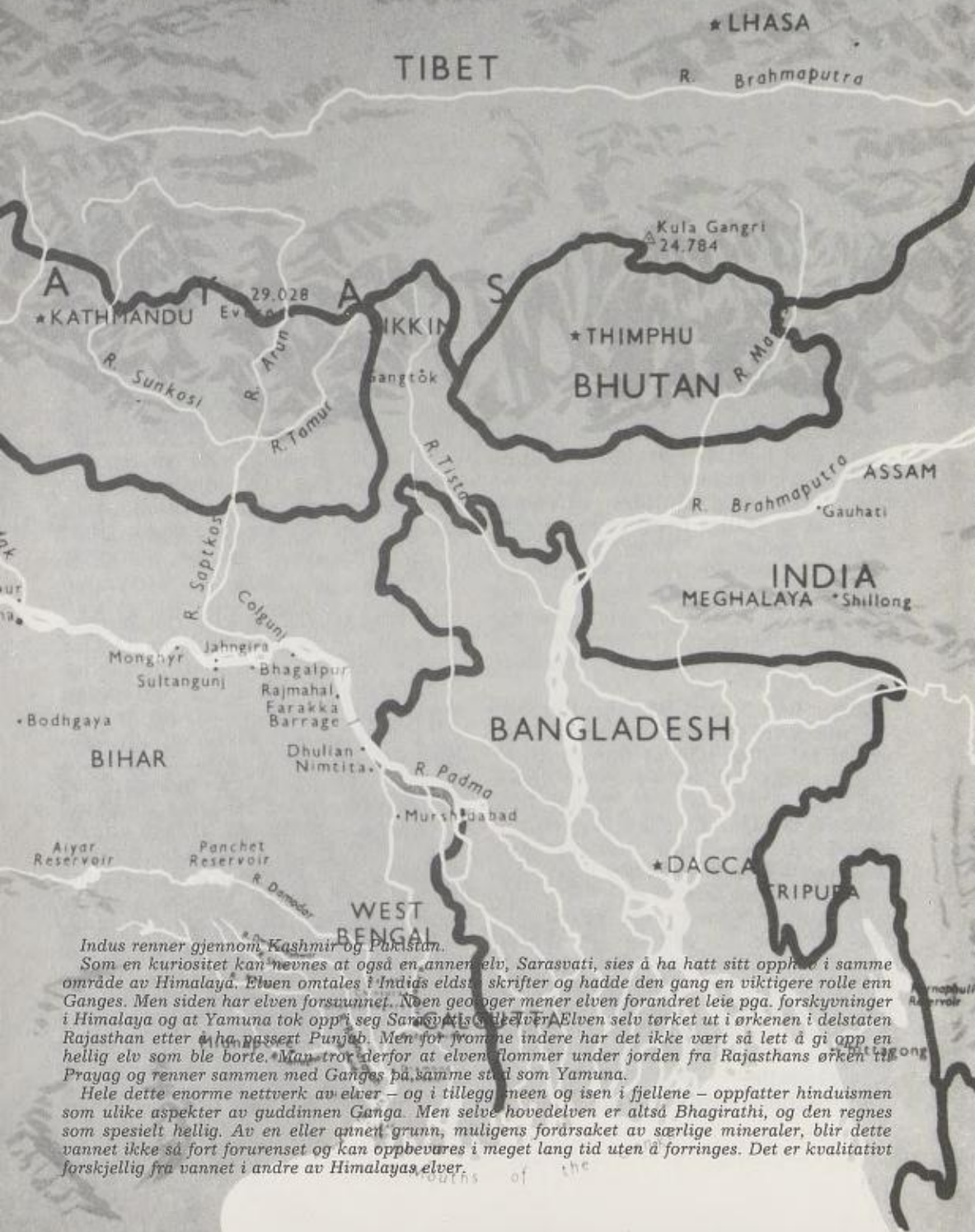
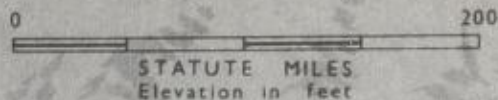
En annen stor sideelv, Alaknanda, møter Bhagirathi ved landsbyen Devaprayag («gudenes sammenflyt») 7 mil nord for Rishikesh. Herfra kalles elven Ganga. Alaknanda deler seg oppe i fjellene i to sideelver, Mandakini som renner forbi pilgrimsstedet Kedarnath og hovedelven som renner forbi pilgrimsstedet Badrinath.

De tre elvenes kilder ligger tett ved hverandre, selv om de først renner sammen et godt stykke nedenfor. Også elvene Brahmaputra, Yamuna og Indus har sine kilder like i nærheten.

Brahmaputra renner først hundervis av mil østover, gjør så en sving mot vest og flyter sammen med Ganges like nord for Calcutta.

Yamuna renner vest for Ganges, passerer Delhi og Agra med Taj Mahal før elven møter Ganges i Prayag (Allahabad), litt nord for Varanasi, som er en av verdens eldste byer og kanskje den helligste by i India.

GANGA and tributaries

Indus renner gjennom Kashmir og Pakistan.

Som en kuriositet kan nevnes at også en annen elv, Sarasvati, sies å ha hatt sitt opphav i samme område av Himalaya. Elven omtales i Indias eldste skrifter og hadde den gang en viktigere rolle enn Ganges. Men siden har elven forsvunnet. Noen geologer mener elven forandret leie pga. forskyvninger i Himalaya og at Yamuna tok opp i seg Sarasvatis deler. Elven selv tørket ut i ørkenen i delstaten Rajasthan etter å ha passert Punjab. Men for fromme indere har det ikke vært så lett å gi opp en hellig elv som ble borte. Man tror derfor at elven flommer under jorden fra Rajasthans ørken til Prayag og renner sammen med Ganges på samme sted som Yamuna.

Hele dette enorme nettverk av elver – og i tillegg sneen og isen i fjellene – oppfatter hinduismen som ulike aspekter av guddinnen Ganga. Men selve hovedelven er altså Bhagirathi, og den regnes som spesielt hellig. Av en eller annen grunn, muligens forårsaket av særlige mineraler, blir dette vannet ikke så fort forurenset og kan oppbevares i meget lang tid uten å forringes. Det er kvalitativt forskjellig fra vannet i andre av Himalayas elver.

le. En fortryllelse hviler over elven der de nygifte sender ut sitt lotusblad med smørflammen til Mor Ganga og håper at lykke og mange barn vil komme. Om kvelden danser lysene i mørket som stjerner nedover den strie strømmen. Her flammer likbålene i Varanasi natten igjennom, og asken strøs på vannet neste morgen. Her bader og mediterer yogiene som har kommet ned fra fjellene sammen med barna som plasker i vannet. Livshjulet surrer – lek, forlystelse, dypt religiøst alvor i ett. Om du ikke den dagen er i det filosofiske hjørnet, kan du ta en tur på det store pariserhjulet som knirker sine runder ved pilegrimsstedet Hardwar litt syd for Rishikesh.

«We just think»

For den hektiske vesterlending er det lett å bli stående utenfor. Se på med forundring at tiden tilsynelatende ikke spiller noen rolle for disse menneskene. Vi er på «sight-seeing» i en fremmed kultur, vil gjerne se mer, oppleve nytt. Kontrasten slår en mellom inderen som sitter helt stille og en selv som vil videre for å oppleve mer av det fremmede.

Ingen kan sitte stille som en inder. Til tider bare sitter eller ligger de der og lar tiden gå. Kjeder de seg ikke? Det ser ikke slik ut. Tvert om synes det som om de trives. Ingen ting behøver å skje, intet TV står på, ingen avis leses, man snakker ikke med noen, penger veksler ikke hender. De ganske enkelt er.

Vi spurte en gang noen indere som satt slik, hva de gjorde. De svarte, som om det var den selvfølgeligste sak i verden: «We just think». De hadde ikke selv følelsen av ikke å gjøre noe. De hadde altså denne evnen og gleden over det å være uten å måtte handle.

En annen historie: En utsendt

hjelpearbeider fra Norge irriterte seg over en bonde som det meste av dagen satt i skyggen under et tre. Burde han ikke heller prøve å arbeide litt mer og dermed høste to avlinger i året i stedet for en? Da ville han kunne legge seg opp litt penger og kunne nyte livet når alderdommen kommer. «Hva gjør jeg nå?», svarte inderen uforstående.

Et utslag av tidløsheten er også inderes evne til å innrette døgnaktiviteten mer etter lyst og behov enn etter klokken. Overalt, til enhver tid finner man indere som sover: på tempelplassen, i parken, i drosjene, på bussen, på fortauet, midt i støy og larm.

Tidløsheten gir også en evne og vilje til kontakt som man ikke så ofte møter i Vesten lenger. At en inder ikke tenker på klokken kan være en belastning hvis du har en avtale, men det kan være en uendelig glede hvis du møter en som synes det er hyggelig å ha med deg å gjøre – og som bruker sin tid sammen med deg.

Vi bodde ofte på «Tourist bungalows» da vi reiste i fjellene. Det er gjerne velholdte overnattingssteder som drives i regjeringens regi. Noen steder hadde personale som vi sent vil glemme for deres vennlighet og service. En gang overnattet vi i bungalowen på et lite sted som het Sonprayag, veien stoppet der før pilegrimene måtte gå til fots videre innover i fjellet. Vi spurte bestyreren om hvor vi kunne finne et bestemt tempel som skulle ligge i åsene i nærheten. Det skulle være den eldste helligdommen i hele området, og legenden fortalte at det var fra jordens andre tidsperiode for hundretusenvis av år siden. Det får så være, men vi spurte altså om veien. Jo, han visste godt om tempelet, og han kunne gjerne følge oss. Dagen etter gikk vi. Det var fire timer å gå en

Sett fra tog i fart over Ganges-sletten.

(Foto: Hobbel)

vei, og turen tok hele dagen. Han ledet oss gjennom vakre landskap hvor bøndene eksperimenterte med frukt dyrking, og han fortalte om sin oppvekst i fjellene.

Hva skulle han ha for turen? spurte vi da vi spiste middag om kvelden. Han så litt fornærmet på oss og sa at hans oppgave var at gjestene trivdes. Han visste utmerket at han neppe siden ville se oss igjen. Så de pengene han kunne få av oss, hadde han allerede fått.

Det er langt fra Vestens rastløshet til denne tidløse stemning, der timer, dager, måneder og år ikke spiller noen rolle. Man blir bevisst at sann vennlighet og rastløshet ofte er motsetninger. Det nytter bare ikke å avfeie «dette hav av tid» som apati, giddesløshet eller manglende evne til å handle. Vi må erkjenne at dette er en livskvalitet som vi har grunn til å misunne dem.

Fritid på heltid

Den tidløse stemningen har selvfølgelig noe å gjøre med forhold til arbeide. Godt betalt arbeide er mangelvare, men det rår også en holdning at man kanskje ikke trenger så mye. Vi i Vesten måtte sloss for 8-timers dagen. Med denne historiske kamp i minnet, kan det bilde danne seg at våre forfedre i all tid har jobbet livet av seg for å overleve, og at det først er i vår generasjon menneskene har fått mye fritid. Vi kan ta feil. Det stemmer ikke med et land som India. Og selv om Norge har helt andre klimaforhold som i seg selv forutsetter mer slit, har en engelsk professor beregnet at en voksen person på de britiske øyer i bronsealderen bare måtte jobbe noen timer om dagen for å ha nok til livets opphold.

De fleste penger vi tjener går vel til noe vi strengt tatt ikke må ha. Vi kan leve uten TV, uten bil, uten pla-

tespiller, uten kjøleskap osv. Og det er i et slikt samfunn de fleste inderne lever. Jan Myrdal er godt kjent med indiske forhold. I boken *Indien v ntar*, skriver han at 90% av Indias befolkning lever utenfor verdensøkonomien. De produserer ikke for andre enn seg selv, og de har ikke noe å kåpe for. På sin makabre m te sier Myrdal at de alle sammen kunne forsvinne fra jordens overflate i morgen den dag uten at verden rundt ville merke det.

(Det må bemerkes at det gjerne er menn man ser sitte uten å gjøre noe. Og om det ikke er så store krav til «luksus», så er de vanlige kvinneoppgaver ikke mindre av den grunn. Bare det å lage den tradisjonelle indiske maten kan beskjeflige en kvinne det meste av dagen.)

Til tross for at den tidløse stemning tar vare på verdier som har gått tapt i Vesten, kan man ikke romantisere den. Stemningen har naturligvis også sin pris. Det er som nevnt neppe apati, men det blir selvfølgelig produsert mer i kulturer inspirert av den amerikanske holdning om at det viktigste er ikke hvem du er, men hva du hele tiden gjør og presterer. Man kan undres om det ikke til teknologien er knyttet en livsinnstilling forbundet med klokker, skjemaer og spesialisering som nødvendigvis fører med seg en mer oppstykket og urolig tilværelse. Moderne teknologi, uten klokker og stram tidsbevissthet, er nærmest utenkelig. Skal India løse sine problemer, må det modernisere. Det er vanskelig, egentlig umulig å skjønne hvordan den tidløse stemningen kan tas vare på i et teknologisk India. Moderniseringen vil derfor koste. Kanskje mer enn man aner f r man har kjent hvordan den indiske livskunst stimulerer evnen til å glede seg over livet som tross alt er der hele tiden uten at man får identitet gjennom prestasjon.

Der gudene kriger

Den tidløse vennlighet passer sammen med den vestlige oppfatning av India som et sterkt religiøst land. Med en slik forestilling blir man ganske forundret over å finne en sterk aggressiv tone i det indiske lynne. Særlig forbausende kan det være å oppleve hvordan sinne tas tilsynelatende rett ut, uten hemninger, skyld eller skam.

Indiske bussturer har for eksempel rett som det er innslag av voldsomme krangler. Man kommer til en by. Den som har hatt et sete går ut for å luften seg, mens de som stiger på i den overfylte bussen, tar plassen til vedkommende. De hissige diskusjoner som da kan oppstå, ville, hvis de fant sted innenfor norsk sammenheng, bokstavelig talt bli oppfattet som en kamp på liv og død.

Skriking og hissighet overvelder en utenlandsk besøkende, mens man sitter der lykkelig over ikke å bli utsatt for det samme selv. Men kamphanene (eller hønene) finner gjerne en eller annen løsning. På neste holdeplass kan man se dem smile til hverandre som om det hele er glemmt.

En gang, langt inne ved et pilgrimssted i Himalaya: Lokalbussen ned fra fjellene var innstilt. For få passasjerer i køen, så sjåføren mente det var like greit å la bussen stå. Neste buss gikk først om to dager. Det var bare det at vi m tte av gårde for å holde en tidsplan. Vi fikk etter mye om og men sitte på en glohet motorkasse i en yatra-buss (buss for pilgrimer). Passasjerene vendte hjem fra oppfyllelsen av sitt livs store drøm: Besøk i Badrinath-tempelet og velsignelsen av guden Narayana. Man skulle forventet at de var stemt til stille andakt. Men en gruppe kvinner kranglet og skrek uten stopp om en sak vi engang ikke forsto hva dreide seg om. Blant dem

satt noen menn og skottet brydd bort på oss som nesten brant opp på motor-kassen. De prøvde å roe ned gemyttene med å synge Narayanas navn. Akk, det hjalp ikke stort. Men etter noen timer på livsfarlige veier, falt bussen til ro, og folk smilte og pratet hyggelig sammen.

Det er vanskelig å akseptere aggresjon som et uunngåelig innslag i samspillet mellom mennesker. Hinduismen synes å ha avfunnet seg med situasjonen slik den vel faktisk har vist seg å være gjennom historien. Gudenes hjelpere er ofte tidens største krigere, gudene selv også for den saks skyld. De står i spissen for store hærer. Noen av oss hadde i tropevarmen glede av indiske «illustrerte klassikere», tegneserier for barn med handling fra myter og andre forbilledlige historier. I hefte etter hefte beskrives voldsomme kamper og kriger, enorme kosmiske slag mellom guder og demoner der alle skapninger trekkes inn på hver sin side. Men bemerkelsesverdig for en vesterlending som er vant til å tenke at noe er godt og noe er ondt, finnes de gode og onde på begge sider. Alliansene er ikke bare bestemt av menneskenes moralske nivå, men også av lojaliteter og tilfældigheter.

Mytene trekker heller ikke det avgjørende skille slik kristendommen gjør mellom en absolutt god gud og en absolutt ond djevel. Det «onde» er tilstede i guden ved siden av det «gode». Det eksisterer i en og samme skikkelse. Ser man dette i et utviklingspsykologisk perspektiv ut fra vestlig vitenskap, er det interessant at barnets første opplevelse av sitt primære objekt (som regel mor) er splittet i en absolutt god og en absolutt ond mor. Først langt senere i utviklingen klarer barnet å begripe at mor noen ganger er «god» (tilfredstillende behov) og at hun av og til er «ond» (frusterer behov).

Indere synes å ha klar forståelse for at aggresjon er en nødvendig del av selvhevdelse. Radjiv Gandhis første presskonferanse sammenlignes i «The times of India» 14. juli 1985, med de svært vellykkede og vennlige møtene med media Gandhi hadde under et besøk i USA, som han nettopp var kommet tilbake fra. «The gentle, humourous, thoughtful younger leader had given way to a slightly aggressive and impatient head of government. A faint stridency which had been missing in Washington, surfaced in New Dehli. Possibly, the Prime Minister reacted conciously, given the reality of Indian circumstances where gentleness is often misread as weakness and arrogance treated with colouring respect».

Indernes hissighet krever ofte et aggressivt motsvar. Som turist må man også kjempe for sine rettigheter. Overalt møter du knapphet. Som en venn sa: «Det er ganske enkelt for mange mennesker.» Det er for få plasser på alle busser og tog. Du må stadig dytte og vri, skal du få det du ønsker. I kø sniker man, eller heller, albuer seg frem. Du blir ikke ivare tatt på samme måte som du kanskje er vant til i Vesten. F.eks. kan du i hovedkontorene til India Air Lines i New Delhi risikere å kjøpe billetter som viser seg å mangle den tilstrekkelige bekeftelse slik at du faktisk ikke kan bruke dem. Dette til tross for at du gjentatte ganger er blitt forsikret om at de er gyldige. Pengesedlene er ofte dårlige, istykkerrevne, slik at du ikke får omsatt dem videre. Forbausende er det allikevel hvordan situasjonen endres dersom du holder fast ved det du ønsker. Ikke sjelden er vennlig fasthet tilstrekkelig. Det viser at du skjønner «gamet» og den andre gir seg med et smil.

Andre ganger er aggressiv pågåenhet helt nødvendig for at situa-

sjonen skal endres. Du kan veksle penger i en bank og se andre få store bunker nye sedler på lave beløp, noe som alltid er en fordel i et land hvor det er akutt mangel på vekslere. Du ber om å få det samme. Bankmannen sier det er umulig, han har ikke flere, det er bare gamle pengesedler igjen. Du blir insistende, hissig, sier at hvis han kom til ditt land, ville han ikke bli behandlet på samme måte. Du vet han har pengesedler. Når han merker du holder på ditt, trekker han smilende på skuldrene på den typisk indiske måten, henter frem bunker med nye sedler fra kassen bak seg. Man ikke bare undres over hvor lett situasjonen er forandret, men også hvordan kassereren ubekymret har fortalt deg noe annet enn realiteten. Og at han ikke synes brydd av å bli avslørt. Hissigheten i det indiske temperament møter altså turisten daglig. De mer drastiske og tragiske utslag av den vil nok heldigvis de fleste besøkende bare stifte bekjentskap med gjennom avisene. Man kan ikke åpne en indisk avis uten å lese om bombeeksplosjoner og attentater. Vold er del av den politiske og religiøse hverdag i India.

Der gudene elsker

For barn er det ikke lett å forestille seg at ens foreldre har et aktivt sexliv. Enda vanskeligere er det for kristendommen å forestille seg at gud selv holder på. I indisk mytologi er gudenes seksuelliv derimot gjort til et stort tema. De er lidenskapelige, forelsker seg, gifter seg og får barn.

I et tempel vi besøkte i fjellene, brant et bål som prestene holdt i live. Ilden sies å stamme fra verdens første tidssyklus, for hundretusener av år siden. Flammen skal være den Shiva og Parvati gikk rundt da de giftet seg, etter at Parvati i årtusener hadde prøvd alle kvinneknepp for å få sin eneste elskede. Men Shiva var en

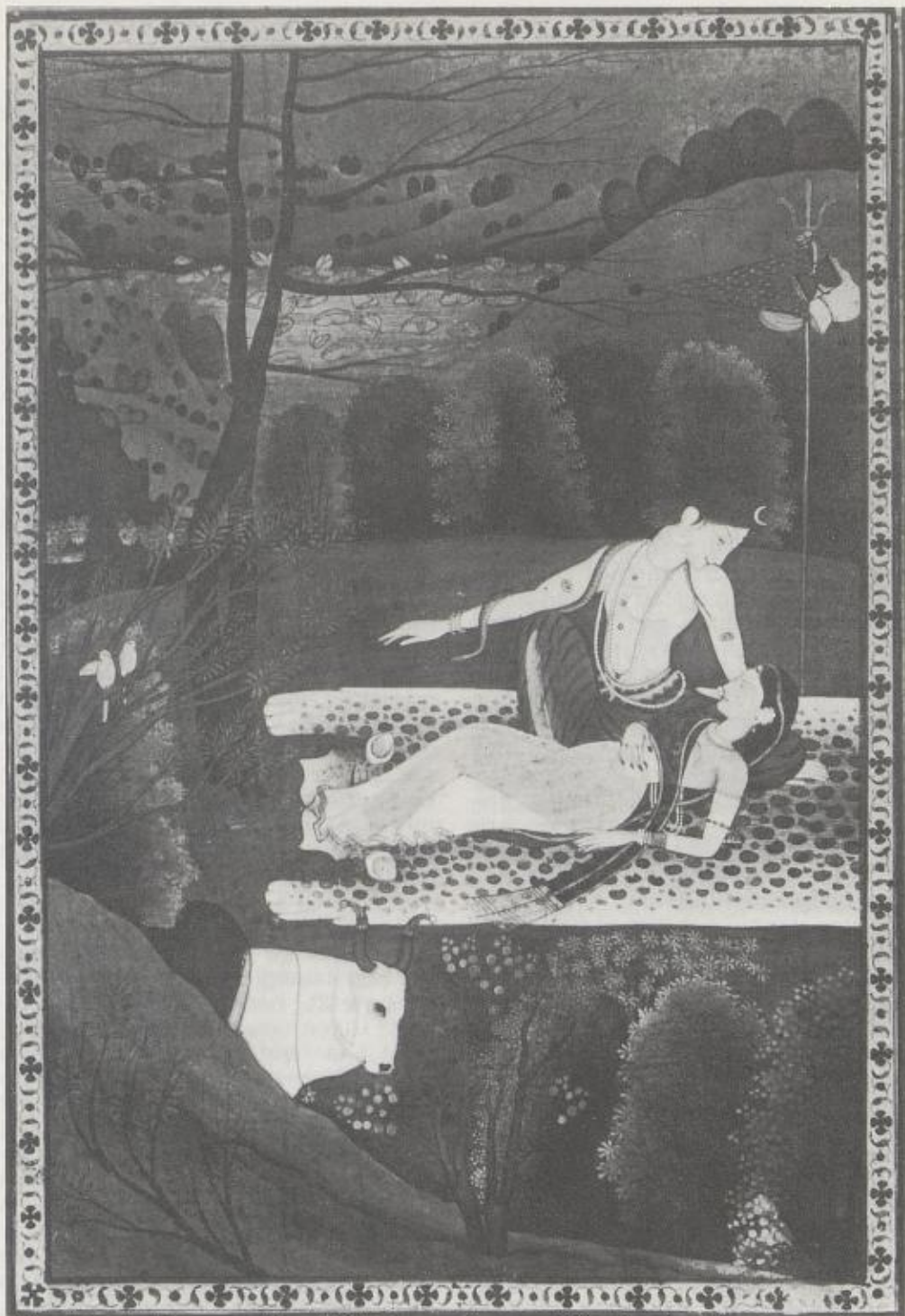
meget asketisk yogi som ikke ga etter for begjær. Til slutt ga han likevel opp, og tok henne. Før det hadde han forskrekket Parvatis far, selveste Himalya, med å be om datterens hånd i følge med dødninger, krøplinger og vanvittige mennesker og vesener. Det var i seg selv skandale at ikke Shivas far kom og ordnet de formelle avtaler, men Shiva har ingen foreldre. Han er den første skapning. Etter bryllupet trakk paret seg tilbake til Kailash, Shivas fjell i Tibet, og feiret hvetebrødsdager og netter i hundrevis av år. Gudene holdt faktisk på i sin ekstase å glemme verden som var i ferd med å gå av hengslene.

Om man skulle leke med den utenkelige tanke at den kristne guden giftet seg, hvordan ville ekteskapet vært? Trolig totalt harmonisk. Hinduismens guder er ikke så heldige. Deres ekteskap er ikke nødvendigvis idealisert som forhold uten konflikter, f.eks. har Shiva og Parvati som alle andre par i verden, bitre konflikter gående over lange tidsrom.

Politisk vold

Mahatma Gandhi fremmet tanken om ikke-vold, og han fikk gjennomslag for sine ideer, selv om oppslutningen trolig var mer knyttet til personen Gandhi, enn ikke-voldstanken i seg selv. Han falt selv for en morders kule, slik også Indira Gandhi gjorde. Da India fikk sin uavhengighet 14. august 1947 og Pakistan ble fradelt, ble ihvertfall en kvart million mennesker drept i kampene mellom muslimer og hinduer som fulgte. Enkelte mener at det dreier seg om en halv million. Hinduene reiste fra de områder som skulle bli det muslimske Pakistan, og muslimer forlot India. Mange ble holdt tilbake og drept av morderiske mobber av motsatt religion.

I ukebladet *Femina* kunne man

Shiva og Parvati i et romantisk øyeblikk. En gang vismannen Bhirgu besøkte Shiva elsket guden med Parvati, derfor ble Shiva siden dyrket i form av en erigert penis.

sommeren 1985 lese følgende historie fra virkeligheten: En kvinnelig muslim sitter hver dag foran Taj Mahal og selger håndbroderte luer. Hun er gråhåret, skjelver på hånden, har et tragisk blikk og en forferdelig skjebne. Da opprørene mellom muslimer og hinduer brøt ut i 1947, stengte hun, mannen og sønnen seg inn i huset. Etter to uker brøt de tidligere så hyggelige hindu-na-boene seg inn. De slo brutalt ihjel mannen mens hun så på, etter å ha dratt ut hår for hår i skjegget. Deretter voldtok de kvinnen, sparket sønnen, og dro ham med seg mens hun ble liggende igjen i en blodpøl.

Kvinnen vagabonderer hvileløst i flere år, umulig å få kontakt med, som i koma. En kunstner som holder til på samme sted tar seg etterhvert av henne, gir henne mat, snakker til henne. Mot slutten av livet får hun igjen en slags menneskeverdig tilværelse, syr og selger luer utenfor gravmålet Taj Mahal.

En ukebladhistorie, javel, men tross alt skrevet i et ellers nokså troverdig ukeblad. Sannsynligvis illustrerer den noe av intensiteten i de religiøse opptøyer som har vært – og som vel tildels er tilstede i dag mellom sikker og hinduer.

I den senere tid har vi sett hvordan sikker ble massakrert etter at Indira Gandhi ble myrdet av sin egen livvakt som var sikh. Sikhene var ikke sene om å slå hardt tilbake mot hinduer. De krever fortsatt en egen selvstendig stat i Punjab. Metodene kan være skånselsløse.

Når man har vært i India, skjønner man på et vis bedre hvordan dette eksplosive er en del av den hverdag man må leve med. Men om det er mer vold i dette samfunnet enn i Vesten, er ikke lett å vite. Vi må huske at norske innenriksnyheter ville fortone seg ganske annerledes om hele Vest-Europa, Øst-Europa og en del av Afrika var området man

skulle dekke.

Man forstår kanskje også noe av det «kaotiske» i den indiske politiske hverdag om man erindrer at det er meget lenge siden inderne selv har styrt sitt eget land. Europeiske koloniherrer satt der i 300 år, før det styrte ulike muslimske herrehus i 500 år. Tidligere fantes intet India slik vi kjenner landet. Det indiske kontinent var mer et slags kulturelt fellesskap med mange fyrster. Sist India ble styrt som en helhet som kan sammenlignes med det moderne India, var under den buddhistiske keiser Ashoka. Og det er over 2000 år siden.

Etter frigjøringen fra Storbritannia har India vært verdens største demokrati. Om demokratiet har brudene kar etter vår standard, er det et kunststykke å holde landet sammen med en styreform som forutsetter ikke-voldelige løsninger, kompromisser og konsensus om de viktigste saker. I den tredje verden er India ett av de få land med grunnleggende rettigheter og friheter forankret i en konstitusjon som langfra bare er pene ord på et papir, frie og rettferdige valg, et uavhengig rettsvesen og en meget fri presse.

Skandaler i pressen

Den hissige indiske mentaliteten gir seg kanskje også utslag i avisenes sterkt personkritiske reportasjer. Ingen av oss har noen gang vært i et land hvor avisene går så langt i å omtale politikere og andre offentlige personer negativt. Selv landets øverste ledere får virkelig gjennomgå om pressen er misfornøyd med ett eller annet. Et nokså banalt eksempel er et leserbrev i en av de større regionale avisene hvor den lokale sjefsbibliotekar ganske enkelt henges ut. Det hevdes at hvis bibliotekaren ikke er i godt humør, nekter han å levere ut bøker, med den unnskyldning at de allerede er

utlånt. Innsenderen forteller at bibliotekaren har utstyrt biblioteket med sine egne religiøse bilder, gjort det til et tempel for seg selv, i stedet for å gjøre det til en lesesal for lokalbefolkningen. I Norge ville sannsynligvis et slikt leserbrev ført til injuriersøksmål.

At politikere omtales som korrup-te, er vanlig. Enkelte ganger skriver man også direkte at lokalpolitikere har oppfordret til opptøyer som har ført til myrderier.

Aldri har vi heller sett et slikt le-serbrev som vi fant i et av Indias ledende nyhetstidsskrifter fra en fremstående politioffiser i Bombay. I leserbrevet, som strekker seg over en side, med bilde av politimannen, argumenterer han mot beskyld-ningene som i forrige nummer ble fremsatt mot ham. Der ble han om-talt som en korrump politioffiser som hadde mottatt bestikkelser fra en av underverdenens konger. Reporta-sjen handlet om denne «mafia-leder» og om hvordan han trakk i trådene også høyt innen politiet.

Grunnene til den direkte stilen i indisk presse kan være mange. Ett er sannsynligvis den aggressive tone vi møtte i mange sammenhenger. Kanskje er det også slik at indere gjør mindre krav på beskyttelse av sitt ego og privatliv. Vi er vant til å ha mer «space» rundt oss, både hva gjelder boforhold, plass på busser og tog, omtale og tiltale.

Til slutt kan man spørre seg om det ikke er helt nødvendig med en så åpenhertig tone i et land hvor realitetene til dels er ganske drama-tiske. Hvordan kunne f.eks. den in-diske presse gi et tilnærmet riktig bilde av hverdagen uten daglig å omtale korrupsjonen i samfunnet?

Korrupsjon som landeplage

Ved siden av ukontrollerbar be-folkningsvekst blir korrupsjon van-ligvis fremhevet som et av Indias

hovedproblemer. Så vidt vi kan for-stå fra samtaler med tidligere India-farere, har kreftsvulsten vokst seg større de senere år. I april-nummeret 1986 av Balvihar, et indisk barne-blad, kan man lese en ironisk karak-teristikk av situasjonen:

«Three things successfully nationa-lised in India recent times

- i) Corruption with capital «C» in all its forms and shapes which includes nepotism and favouri-tism;
- ii) Mosquitoes of all sorts and sizes and
- iii) Laziness in all its varieties and ramifications.»

(Hva angår økt latskap, kan vi ikke bidra til forståelse. Når det gjelder all myggen, så er den en virkelig plage p.g.a. malariasmitte. For 20-30 år siden var det relativt få tilfeller av sykdommen i India, og myggen var i ferd med å bli utryddet. Men gjen-nom mutasjoner ble den resistent mot DDT, og lever nå i beste vel-gående. Resultat: Malaria er mer ut-bredt enn noensinne.)

Korrupsjonen er svært ødeleggen-de for nødvendige endringer i det indiske samfunn. En turist vil deri-mot stort sett møte fenomenet i uskyldige former, men det kan være irriterende nok. Under lesning av de følgende sider er det viktig å huske at i mange indiske miljøer er bestik-kelser helt utenkelig. Moralske ver-dier som ærlighet og hjelpsomhet settes tross alt høyt. Man kan derfor godt reise i India uten å komme i befatning med korrupsjon. Men *bagsheesh* kan også oppleves som et av de vanligste ord i språket. Det betyr nærmest smøring, litt ekstra. Helt enkelt: Hva du må betale for å få ting gjort. (Glem heller ikke ut-bredelsen av skatteunndragelser, «partitjenester og utnevnelser» mv. her hjemme!)

Man møter det på landeveien. I

Leh, hovedstaden i det buddhistiske fjellområdet Ladakh grensene mot Tibet vest for Kashmir, skjønte vi ikke hvorfor drosjesjåføren så gjerne ville tidlig avgårde om morgenen. Vi sa nei, vi ønsket ikke reise klokken seks, men syv. Da vi hadde kjørt en halv time, vinket en smilende politioffiser med solbriller oss til side. Drosjesjåføren går ut, prater og ler litt sammen med politifolkene. Så ser vi ham raskt stikke en sigarett-pakke i lommen på en annen. De sier farvel til hverandre. Drosjesjåføren kommer tilbake til bilen og kjører av gårde.

Slik står politifolkene der hele dagen, stopper særlig bussene, drosjene og lastebilene. Hvis du ikke forstår «gamet» og betaler, må du sannsynligvis vente i timevis mens politifolkene spør og graver etter dine papirer og hva det nå skulle være. Vi regnet på det, og fant at det måtte være nokså betydelige beløp politifolkene kunne «dra inn» i løpet av en dag.

Bagsheesh er nok så gjennomført at pengene neppe bare blir hos de tre som sto på landeveien. De må nok igjen betale sine overordnede, som har latt dem få jobben den dagen – og disse skal nok trolig yte sitt videre oppover. Vår drosjesjåfører gjorde som man så ofte gjør i India, han aksepterer at det er som det er. Egenlig var han vel mest irritert på oss som ikke hadde forstått og gjorde at han ble påført utgiften som kunne vært unngått.

Særlig i det offentlige er korrupsjonen uhyre omfattende. Det er selvfølgelig umulig å anslå hvor vidtgående den er. Det sies i en forskningsrapport i et indisk sosiologisk fagtidsskrift: «The techniques of corruption are not easily studied by traditional methods of research». Videre fremheves at «the studies on corruption in Indian bureaucracy are very limited in number.» Men det er

vel knapt noen, om de ikke rosenfarger dagliglivet, som vil hevde at dette ikke er en av de sykdommer som mest plager det moderne India. En årsak er selvfølgelig at lønningene i det offentlige er lave. I India, som ellers i mange av de u-land som kjemper mot korrupsjon, har den enkelte offentlig ansatte blitt vant til å se på korrupsjonsinntektene som en del av salæret han skal ha til seg selv og sin familie. Det er ikke lett for den enkelte å snu det hele. Man er ikke bare ansvarlig for seg selv, men hele familien, som kan være tallrik. Også besteforeldre venter «pensjon» fra sine barn. Allikevel viser en undersøkelse at holdningen til korrupsjon hos offentlig ansatte ikke nødvendigvis hang sammen med inntekt. Det var ikke de med lavest lønn som var mest åpne for å godta korrupsjon. Det avgjørende var hvor psykologisk fornøyde eller misfornøyde de var med sine lovlige inntekter. Aksepten av korrupsjon var størst i de midterste inntektslagene.

I en omfattende rapport om Indias sorte økonomi fra 1985 sies det at mange tiltak mot korrupsjon har hatt motsatt effekt. Jo flere kontrollledd man opprettet, jo flere er i en posisjon til å motta bagsheesh. Derfor foreslås avbyråkratisering, herunder avvikling av unødvendige kontrolltiltak, som et viktig middel i bekjempelsen av korrupsjon.

Mest omtalt i avisene er naturlig nok korrupsjonen på lavere tjenestemannsnivå. Her er den lettest å se og skrive om uten at det får for alvorlige konsekvenser. Høyere opp er den mer skjult og subtil, og farligere å nærme seg. Avisreportasjene om korrupsjon på grunn-nivået kan avdekke groteske forhold. Et eksempel fant vi omtalt i et søndagsbilag til «The Times of India» i juli 1985, like etter katastrofen med terroristbomben i Air India-flyet utenfor Irland.

Sikkerhetstiltakene ved flyplassene i India var derfor svært strenge. Reportasjen gjalt særlig flyplassen i Bombay.

Sikkerhetsfolkene der hadde hevdet at kontrollen av bagasjen måtte foregå manuelt fordi de tekniske gjennom søkningsapparatene ikke virket. De plukket særlig ut kvinner og personer fra land i Midt-Østen, som de regnet med ikke turde klage og kanskje heller ikke hadde tid til det før flyet deres skulle gå. Deretter tok de ut nokså åpent, gullting, pengesedler o.s.v. og stakk i egne lommer. Opplegget fungerte greit en stund. Men «uhellet» skjedde da de tok et gullarmbånd fra en indisk kvinne som gjorde anskrik som ikke lot seg dempe. Problemet var at hun var gift med en av politifolkenes overordnede! Om det bare førte til at de ble mer forsiktige med hvor de tok sitt bytte, eller om det faktisk ble slutt på det hele, vet vi ikke.

Vårt eget inntrykk var at sikkerhetsfolkene vi møtte ved de forskjellige flyplassene, kunne vi stole på. Men vi hørte andre historier. En skotte som landet i Delhi, var på avreiseflyplassen i Midt-Østen blitt bedt om å avlevere sin «Swiss Army Knife» til betjeningen i flyet. Han skulle få den utlevert i Delhi. Der henvendte han seg med kvittering i luken for slike særlig ivaretatte gjenstander. Så ventet skotten litt, gikk deretter og spurte hvor kniven ble av. Nå sier funksjonæren at «Vel, gi meg lappen din, så skal jeg forsøke å se om jeg ikke kan få tak i kniven med en gang». Dette gjorde skotten, riktignok med den baktanke at det kanskje ikke var så lurt å gi fra seg den eneste kvittering han hadde, men han var svært trett. Litt senere kommer han tilbake for å høre hvordan det går, men da er funksjonæren like umulig å oppdrive som kniven.

«Speed money» etter tariffer

Nå kan man hevde med en viss rett at korrupsjonen tross alt gjør det mulig å handle med det indiske byråkratiet, som ellers kan være uhyre sendrektig. Man vil kanskje tross alt foretrekke å betale litt ekstra, fremfor å vente i det uendelige, noe som lett skjer hvis ingen gjør en ekstra innsats for nettopp din sak. Bestiktelser kalles talende nok «speed money». F.eks. er det innenlandske statlige monopol-flyselskapet Indian Airlines ofte overbooket. Man kan kalle dette institusjonalisert korrupsjon, fordi flyselskapet inderlig vel vet at det kan sette passasjerer i vanskelige situasjoner dersom de ikke klarer å få bekreftet sine flyseter de nødvendige dager i forveien fra hvert avgangssted. Indian Airlines tjener på sin konsekvente overbooking og tar altså ikke hensyn til bryderiet det skaper for de reisende. Allikevel kan det være betryggende for den enkelte å vite at man ofte kan komme med neste fly dersom man er villig til å stille tidlig i køen med hundre rupier gjemt i håndflaten man rekker funksjonæren flybilletten med.

Bagsheesh-systemet har flytende overganger fra å være klart kriminelle bestiktelser til mer å ha preg av godtgjørelse for en ekstra innsats. For den som har kommet seg over det verste kultursjokket og ikke lenger lar seg affisere så meget av alle dem som trenger seg på og skal vise de forskjellige hoteller, restauranter og butikker når man kommer til en ny by, er det tross alt av stor informasjonsverdi å møte dem som har lyst til å tjene litt ekstra på å vise deg stedet de tror kan passe for deg. Flere av butikkene hvor vi kjøpte souvenirer ble f.eks. vist oss nettopp av drosjesjåfører eller andre som oppnådde sin lille ekstra «commission». Men det er brysomt når en person ser at du er på vei mot et

hotell og trenger seg på, bare for å komme inn samtidig med deg i resepsjonen og dermed håpe å kunne kreve en liten provisjon av hotellverten.

Det mest alvorlige ved korrupsjonen må allikevel være at det nærmest blir umulig å sentralstyre landet. Innsigelsene mot drastiske straffetiltak overfor korrupte tjenestemenn på lavere nivå, er vanligvis at man «steker de små fiskene, i stedet for de store». Det synes å være alminnelig anerkjent at det også er korrupsjon på regjeringsnivå. Og det er vel der den har mest tragisk konsekvens for landet som helhet. Vestlig forvaltningsrett legger stor vekt på at forvaltningens avgjørelser ikke skal tas ut fra utenforliggende hensyn, men treffes ut fra avveining av det man anser som relevante saksargumenter. I et gjennomført korrupt system står man overfor problemet at de fleste avgjørelser vil bli tatt ut fra høyst irrelevante hensyn i forhold til de formål de enkelte vedtak skulle tjene. Med et slikt egoistisk anarki er det lett å forestille seg hvilke enorme problemer det må føre til for den som forsøker å gjennomføre overordnede endringer til landets beste.

Tradisjonelt er det i skattesystemet man ser klartest hvordan korrupsjon kan infisere. Rapporten fra 1985 om den svarte økonomien konkluderer med at bare 25% av all skattepliktig inntekt faktisk blir beskattet. En av oss har tidligere oppholdt seg ved «International Tax Program» ved Harvard University i USA, som har spesialisert seg på utdannelse av skatteadministratører til u-land. Her er det også studenter fra India. I dette programmet blir det lagt stor vekt på å skape holdningsendring til korrupsjon. Det blir da også regnet som noe av det vanskeligste. Men det ble påpekt igjen og igjen at lite nyttet det å gi et u-land

en skattelovgivning som kunne sikre de styrende organer tilstrekkelige inntekter og handlefrihet, uten at skatteadministrasjonen lojalt innkrevet pengene. I India snakket vi mest med forretningsfolk om dette. De gjorde det unisont klart at innkrevningen var tildels sterkt korrupt. Det ga dem også fordeler, fordi det førte til at deres samlede skattebelastning ble mindre enn den ellers ville vært.

Den åpne omtale av korrupsjonen ga seg mange utslag. Et illustrerende eksempel var en reportasje om gullkontroll i et av Indias forretnings-tidsskrifter. Landet har en veldig streng lov om gullkontroll fra 1968, «The Gold Control Act». Resultatet i det meget gullbevisste og gullhungrige India, hvor en rekke enkeltpersoner har uhyre store formuer, har vært gullsmugling uten like. I 1984 regnes det f.eks. med at det ble importert 70 tonn ulovlig. Gullsmedene er utsatt for så harde restriksjoner at det nærmest er umulig for dem å drive. Resultatet er blitt et bestikkelsessystem etter tariffen så velkjente at de faktisk offentliggjøres i dette bladet. Det skrives at det går rykter om at i Bombay tar representanter for kontoret for gullkontroll en grunnavgift på 100 rupier fra gullsmeder som ikke har tillatelse til å drive! De med lisens betaler også en fast månedlig avgift på opp til flere tusen rupier for at kontrollmyndighetene skal holde seg unna.

«Family business»

Avspeiling av den indiske korrupsjon finner man også i viljen til å drive «family business», d.v.s. at slekten står for forretningen. Blant sine nærmeste kan man være rimelig sikker på ikke å bli lurt. I forhold til familien har man også sine klareste forpliktelser. Man ser det i det politiske liv, hvor India siden frigjøringen så å si kontinuerlig er styrt av

Den stolte far og direktør for Reliance med sine to sønner.

samme familiedynasti.

Indira Gandhi var kjent for å være svært mistroisk overfor samarbeidspartnere. Reiste hun utenlands, sies det at hun daglig fikk en kurér fra Delhi med posten for å kunne treffe de viktigste avgjørelsene selv. Ikke utypisk for «family buisness»; da den ene sønnen døde, ble den andre kalt ut av virksomhet som pilot for å ta over.

Den mest vellykkede forretningsmann i India, skal man dømme etter de forskjellige økonomiske tidsskriftene, var i 1985 lederen for «Reliance», et firma som driver produksjon av syntetiske klær. Han ble av fotografert på førstesidene omgitt av sine to sønner som er blant hans helt nære medarbeidere.

Veksler man penger på svartemarkedet, kan man møte det samme. Kursen avtales med en, vekslingen foregår med den eldre broren. Spør man om hvem han driver sammen med, kan svaret være: «Jeg

har to brødre», eller «Jeg har seks brødre». Søstrene nevnes aldri i en slik sammenheng. Den agnatiske linje følges konsekvent. Etter indisk rett har en inder personlig forpliktelse til å sørge for sin hustru, sine mindreårige sønner, sine *ugifte* døtre og sine foreldre.

«The people factor»

India dekker 3 166 114 kvadratkilometer. Det er litt mer enn 8 ganger så stort som Norge. Men 170 ganger så mange mennesker bor der. Befolkningsveksten er blant de raskeste i verden, ca. 2% pr. år. Fødselskontroll er selvfølgelig forsøkt på en rekke forskjellige måter. Indira Gandhis eldste sønn, Sanjai, gjennomførte før han døde i en flyulykke, en svært brutal steriliseringskampanje. Landsbykvinner ble slept ut av hyttene for påtvunget ufruktbarhet. Naturlig nok ble kampanjen voldsomt upopulær, og Sanjai var en meget omstridt skikkelse. Det nega-

tive ryktet til disse steriliseringene har gitt senere fødselskontrollprogrammer store vanskeligheter. I Vesten har mange gjennom Salman Rushdies bok *Midnattsbarn* fått vite om programmene, og han etterlater mor og sønn liten nåde.

Motstanden mot barnebegrensning har religiøse røtter, men en begrunnelse vi lett kan forstå for nødvendigheten av mange barn, er at India ikke har noen generell pensjonsordning. Den enkeltes «folketrygd» blir barna man setter til verden. Svangerskap blir en slags pensjonspremie.

Hvordan kan India løse problemet? Det vanligste svaret inderne selv ga, var bedre opplysning. Det vil gi innsikt i at mange barn skaper problemer. Svaret gir ikke konkrete løsninger i overskuelig fremtid. Bare en del av Indias unge har i dag tilgang på offentlig skolegang – og dermed opplysning.

Man kan gjøre seg tanker om at India f.eks. kunne innføre pensjonsrettigheter for ektepar med færre enn et visst antall barn. Da glemmes at man befinner seg i en kultur hvor mistroen er stor til hvordan myndighetene sørger for den enkelte borger. De fleste har primært tillit til sine nærmeste.

På flyet til India ga den svenske avisen Dagens Nyheter et bilde av hvordan problemene løses i Kina. Ifølge reportasjen vil de drastiske inngrep som gjøres overfor den enkelte i Kina fremtvinge minsket befolkning. Det er tildels stor forskjellsbehandling av familier med barn over og under den magiske grense ett barn. For de svenske sosialdemokrater var svaret klart nok: Det var en brutal kampanje, men nødvendig. Målet rettfærdiggjorde middelet. Befolkningsseksplosjonen måtte stoppes. India ville ikke være India om den kinesiske løsning lot seg gjennomføre i landet.

(Her kan bemerkes at den kinesiske løsning heller ikke er uten problemer i sitt hjemland. Historiene om at foreldre dreper pikebarn etter fødselen, er dypt tragiske. Senere har kommunistpartiet også vist bekymring for å få en mengde bortskjemte enebarn).

Kina lar seg sentraldirigere og har tradisjoner i slikt styre lenge før kommunistene. India har ikke en slik historie. Landet er mer kaotisk og individualistisk. Det fortelles at da engelskmennene trakk seg ut av landet etter 300 år, fantes landsbyer som ikke hadde visst om noe fremmed styre.

Mange mennesker, «the people factor», konfronterer en reisende over alt. Ethvert tenkelig og utenkelig sted dukker mennesker opp. Så å si alle busser er fulle. Samme med togene, unntatt de dyreste plassene. Fullt i India betyr ikke bare at sitteplassene er opptatt, men at rommet i bussen bokstavelig talt er utnyttet. Man står og sitter nesten oppå hverandre. Er det ikke plass inne, kryper man opp på taket. Selvfølgelig kan det være livsfarlig. For en tid siden skjedde en tragisk ulykke. Et tog kjørte inn i en tunnel. De som satt på taket, ble bokstavelig talt skrellet av. Man hadde glemt å sette opp varselskilt. Farlig, ja vel: Men hva skal man gjøre? Folk må frem, og fattige indere kan ikke velge.

Mennesker over alt. Har sykkelen punktert og du må lappe, kan det stimle sammen femti eller hundre mennesker. Regn ikke med å kunne være alene! Men også her er det alle steder tette sammenstillinger av provisoriske krypinn som fattige tilreisende har bygget for seg og sine, gjerne uten tilgang på skikkelig vann og på kloakk. I Calcutta og Bombay bor millioner mennesker på fortâuene. De siste årene skal antallet ha økt drastisk.

Problemet med disse «fortaus-

menneskene» har også juridiske sider. I avisen The Times of India så man mandag 15. juli 1985 hvordan en høyesterettsavgjørelse ble betegnet som «a landmark judgement». Den indiske høyesterett hadde her sagt seg enig i at de enkelte bymyndigheter kunne fjerne mennesker som «tar bolig» på fortauer og i tilfeldige slumstrøk. På vegne av slumbefolkningen hadde advokater hevdet at det var en grunnleggende konstitusjonell rettighet etter den indiske forfatning å kunne oppholde seg på fortauet. De argumenterte også med at det å nekte slikt opphold på fortauet, ville ta fra mennesker noe av den indiske grunnlovs rett til å eksistere! Da blir den forfatningsrettslige diskusjon, i motsetning til i Norge, nærmest spørsmål om liv og død. Den indiske høyesterett avveiet, som man så ofte gjør i jussen, og fant at det helt grunnleggende måtte være det offentliges rett til å hindre fullstendig anarki. Med andre ord: fortausmenneskene må vike, men hvor til? Det er vanskelig å leve seg inn i realitetene man står overfor.

Elvene fosser

I slutten av juni venter millioner varme indere på monsunen. Regnet kommer som en velsignelse fordi det tar bort det verste trykket fra den ekstreme heten, og vekker frøene i den tørre jorden til live. Men monsuntiden er også Indias periode med død og ødeleggelse. Ikke minst rammes de fattige. Oversvømmelser gjør millioner «hjemløse» når fortauene hvor de skulle oppholde seg, blir satt under vann. Vann- og kloakksystemer i en by som Bombay kan i perioder bryte fullstendig sammen, og bygninger kan rase ut. En reportasje fortalte hvordan Indias kontraster her konkret tørnet sammen. I Bombay var det rett overfor en slumbebyggelse oppført en

svær bygning med luksusleiligheter. Det store svømmebassenget som tilhørte leilighetene, hadde fått en ekstra utvidelse. Nødvendige tillatelser, og den på papiret foreskrevne bygningskontroll, var ikke ivarettatt. Resultatet ble at luksusbassenget, når monsunen kom, ble for tungt og raste ut. De stakkars sluminnbyggerne, som muligens hadde forestilt seg luksusleilighetene og svømmebassenget som et uoppnåelig paradisi, fikk denne himmel i hodet. Konsekvensen var at adskillige titalls personer døde. Slike ulykker er daglig lesning i India i monsuntiden.

Hvor mye vann monsunen bringer, er vanskelig å forestille seg for en nordmann som ikke har opplevd det. Er man ute i smale smug og det kommer en skur – det regner slett ikke konstant, men i kraftige byger – forvandles plutselig gaten til en stri elv 30–40 centimeter dyp. Alt bøss og søppel fosser forbi og vannet renser effektivt opp.

Vi sukker over alt regnet i Bergen. I Oslo er nedbøren vel en halv meter i året. Verdens våteste sted ligger i India, Cherrapunji i delstaten Assam. Her er gjennomsnittsnedbøren 12 meter i året. Men det hender det regner over 26 meter! Også årstidernes skiftninger understreker at India er kontrastenes land. Når det ikke er monsun, det meste av året, faller nesten ikke en dråpe.

Med et slikt plaskregn, ikke rart elver stiger over sine bredder. Hvert år flommer Ganges enormt i monsuntiden. Vi var i den hellige byen Varanasi i regntiden. Roturen nedover elven en stille morgenstund var forbundet med fare. Se opp for «undervannstempler»! Bare de gullbelagte spirene stakk opp – noen steder – andre var allerede dekket av den brede, strie strømmen. Man skulle være kjent i farvannet for ikke å forlise. Rekordene i vannmengde var avtegnet langt oppe på veggen

Vannet stiger! Ute i Ganges sitter en mann på taket av et tempel som er i ferd med å forsvinne i dypet. Bilde fra Varanasi i monsuntiden. (Foto: Hobbel).

av et tempel som ennå hadde tørt gulv. Minst seks meter høyere.

Stedet der Ganges forlater fjellene ved byen Hardwar, ligger bare 290 meter over havet. Elven renner deretter 2500 kilometer gjennom Ganges-sletten før den møter havet ved Calcutta. Man kan forestille seg hvilke enorme områder som dekkes av vann når elven stiger 15–20 meter fra sitt rolige leie!

Vi tenker på India som et meget varmt land, og det er det. To av oss landet i New Delhi i slutten av juni klokken halv seks om morgenen. Inne i ventehallen tenkte vi at dette tross alt ikke var så varmt. Det viste seg imidlertid at hallen var airconditioned. Ute var det 35 grader, og meget høy luftfuktighet. På det varmeste om dagen steg temperaturen mot

50 grader. I Norge er vinden kjølende. Men er temperaturen over 37 grader, blir vinden ubehagelig varm. Med slik varme ligger forholdene godt til rette for heteslag. Behovet for noe å drikke kan bli påtagelig høyt; man regner med at mennesker kan trenge ti liter væske i døgnet. Men varmen til tross, for inderne er den ikke det største problemet. Langt flere dør av kulde om vinteren. Og ikke bare i fjellene, hvor termometeret konkurrerer med en norsk vinter. Selv i Delhi kan temperaturen synke langt under 0 på det verste. Når man da ikke har hus og klær og et eneste sted å varme seg, er det ingen spøk å overleve om man i utgangspunktet er både gammel og skrøpelig, syk og underernært.

Kvinner, menn og storfamilier

De indiske familieforhold er annerledes enn i Vesten, og trolig langt bedre. Generasjonene bor sammen, opplever sammen, lever sitt liv i en større helhet. Storfamilien er på en helt annen måte enn i Vesten den naturlige referanse.

Leser man et av de mange sladrebladene, finner man innslag som klart vitner om indisk bakgrunn. En ung kjendis har begått selvmord. Å referere besteforeldrenes reaksjon når de bringes nyheten, og hvordan ett av de andre barnebarna deres trøster dem i tapet, er helt selvfølgelig.

Utad er det liten tvil om hvem som er familiens overhode. Etter tradisjonen er eldste mannlige medlem sjefen. En kvinnes status avhenger i stor grad av om hun er gift. En vestlig kvinne som reiser i India, vil gjerne som ett av de første spørsmål i samtale med en fremmed person, bli møtt med: «Are you married?» Innad i familien har nok allikevel kvinner ofte en sentral plass og rolle. Ikke sjelden nevner indiske menn i sine selvbiografier at moren var den som egentlig bestemte.

De indiske kvinners hengivenhet overfor sine menn ser man uten kanskje helt å skjønne hvor langt den går. Men man minnes ordningen med *sathi*, d.v.s. brenningen av enken i forbindelse med mannens gravferd. Når hans liv var over, var også hennes det. Allerede for over hundre år siden ble skikken forbudt av britene. Tradisjonen ble allikevel holdt levende fordi den var så dypt rotfestet i indisk mentalitet. Visstnok skal det fremdeles forekomme sjeldnere tilfeller der enken kaster seg – eller kastes? – på bålet til sin døde mann.

Kvinnens stilling kan vise seg på de forskjelligste måter. Utenfor templet i Badrinath kom vi i prat med en kvinne som viste seg å være

tannlege. Sammen med familien hadde hun reist adskillige dager for å delta i seremonien. Hun måtte tilbringe oppholdet utenfor tempelet. Fordi hun hadde menstruasjon, var hun uren. Tilsynelatende aksepterte hun uten aggresjon.

Vi så sterk inderlighet mellom mange indiske par, men lite «sek-suelle» eller «inviterende» blick dem imellom, eller mot tredjepersoner. Enslige vestlige kvinner derimot utsettes for en viss seksuell tilnærming som kan være belastende. En kvinne i vårt følge som ble gående foran sin mannlige partner i sentrum av New Delhi en kveld, fikk en hånd på baken. Da vedkommende ble tilsnakket, viste det seg å være en student eller akademiker, som straks beklaget sterkt at han hadde latt fantasien løpe av med seg.

Første dagen i New Delhi var vi og fikk tatt mål og valgte ut stoff til våre indiske hvite bomullsklær og punjabi-dresser. Om kvelden hentet vi klærne. Med kvinnen tok skredderen seg ekstra god tid bak forhenget på prøverommet. Han undersøkte nok mer enn nødvendig for å forsikre seg om at resultatet var rimelig bra.

Det er trolig for enkelt å hevde at det indiske samfunn er ensidig kvinne-diskriminerende. Undertrykkelse er ihvertfall ikke bare resultat av kultur, men vel så mye umoden evne til samvær hos den enkelte. Vi ble slått av hvor stor respekt noen menn viste kvinner. En munk vi ble godt kjent med, slo hele tiden fast ordtaket: «Der kvinner er, er Gud». Det var tydelig ikke bare en talemåte. Han hadde rørende omsorg og respekt for kvinnene rundt seg.

India hadde som et av de første demokratier i verden en kvinnelig statsminister. Det finnes kvinnelige gurer med stor autoritet. De har menn av de høyeste samfunnslag som disipler og tilhengere. Disse

kvinnene har noe av den samme rolle i det moderne indiske samfunn som abbedisser og kvinnelige helgener hadde i middelalderens Europa.

Først og fremst fordeles respekten mellom kjønnene etter oppgaver og roller. Vårt moderne vestlige samfunn har vel den unge, seksuelt tiltrekkende kvinne som ideal. Det er åpenbart også ideal i India, men kvinnen som mor er nok tradisjonelt satt enda høyere.

At kvinnen oppfyller en grunnleggende myte ved å få barn, og at hun i kraft av sine barn nyter stor respekt, kan kanskje for oss virke som om man ikke verdsetter individet for det det er. Selve tankegangen synes skapt av menn som ønsker å holde sine kvinner i ro ved grytene og svangerskapene. Men samtidig fører det til at svært mange kvinner stortrives i rollen som mor. Hele samfunnet står bak henne når hun hengir seg til barna.

Barn har også en sentral plass i det indiske samfunn. De er med overalt. Begge kjønn viser dem stor kjærlighet. På gatene ser man indiske menn leke med barn vel så ofte som kvinner. Typisk er at barna synes å være med i de voksnes liv, enten man er i butikken, hos skredderen, på restaurant eller i tempelet.

Indiske familier holder sammen. Ofte reiser hele storfamilien på ferie, ikke sjelden en pilegrimsreise til et av de hellige stedene. Overfylte leide biler, hvor så mange generasjoner som mulig er forsøkt stablet inn i det man i vår del av verden ville oppleve som en knapp fireseter, forteller at det fysiske rom hver enkelt krever er lite. I tettheten er skilsmisseprosenten lav, ca. 1-2%, selv om den er økende. En velutdannet middelaldrende mann som bodde i et av tettstedene i Himalaya, fortalte at han kun visste om ett par i hele området som var skilt.

Arrangert ekteskap

Vesten tar den «romantiske» kjærlighet som så selvfølgelig at vi nesten får sjokk når vi treffer mennesker hvis foreldre har valgt livspartner for dem. Vi ville vel hvertfall tro at denne skikken er noe av det første en inder som orienterer seg mot Vesten, går bort fra. Men det er ikke tilfelle. Snarere synes det som om det arrangerte ekteskap er siste skanse mange slipper i sin egen kultur.

En ung mann i midten av 20-årene som vi ble kjent med, hadde liberal innstilling og var tilsynelatende lite preget av ortodokse hinduistiske skikker. Han arbeider med å bestemme ullkvalitet på en stor engelsk eid teppefabrikk i nærheten av Varansi. Hans tidligere sjef, som nå var gått av med pensjon og trukket seg tilbake til sin egen fjelltopp i Himalaya for å dyrke hobbyen med angora-kaniner, var en distingvert engelsk herre som hadde blitt igjen i India da hans landsmenn reise i 1947. Hans indiske «elev» hadde nærmest vært en sønn for ham, og hadde tatt opp alle ytre tegn på en engelsk gentleman. Han holdt hunder, drakk sin te på engelsk vis, han hadde for lengst gitt opp sine foreldres vegetariske kosthold. Religionen var han skeptisk til, og hadde knapt nok besøkt noen av Indias mest kjente templer som lå nær ved.

Men denne unge mannen var ennå ikke gift. Han ventet beskjed hvilken dag som helst. Foreldrene hadde plukket ut hans hustru, som han selv bare hadde vekslert noen ord med en eneste gang. Grunnen til at de ikke allerede var gift, var at landsbyens astrolog ikke hadde funnet dagen med de riktige stjernekonstellasjoner som ville sikre lykken i ekteskapet. For denne vestlig orienterte inder, var dette en selvfølge.

Det arrangerte ekteskap kan for-

tone seg som overgrep mot selve kjærligheten. Man skulle tro det førte til at ungdommen ikke hadde samme romantiske forhold til parforhold som sine vestlige brødre og søstre. Men det virker tvertimot som om indere flest er meget romantiske. De fleste indiske filmer er så tåredryppende at de neppe ville blitt populære i Vesten. Ukeblader og sladreblader er fulle av de mest romantiske fortellinger fra livet og fantasiens verden. Man kan jo lure på om all denne romantikk skyldes et fortrengt behov for å slippe forelskelsen løs siden man selv ikke velger sine partnere. Men romantikken blomstrer også innenfor det indiske ekteskap.

Hva følte den unge inderen vi nettopp skrev om for sitt arrangerte ekteskap? Jo, han viste alle tegn på å være forelsket. Om han ikke var det riktig ennå, mente han at han ville bli det fort etter at de var gift. Han levde altså i den romantiske kjærlighet. Ekteskapet var ikke først og fremst en praktisk og hensiktsmessig ordning fordi familiene var blitt enige om.

Kanskje overlever den romantiske tanke i det indiske system på grunn av den opphøyde betydning ekteskapet har. Det hinduistiske vielsesrituale setter forholdet mellom mann og kvinne inn i en mytisk sammenheng, som fullbyrdelse av en dyp arketype. I dette mytiske spill er enhver mann og enhver kvinne som foreldre og stjernene har viet, den utvalgte. Selvfølgelig vil også en inder lure på om han er blitt godt gift, og om livet ikke ville vært bedre med en annen. Men tror han eller hun på myten, er han forsikret om at han faktisk har fått den rette. Kanskje gjør det at man faller mer til ro med det som er.

Som nevnt ryker disse arrangerte ekteskapene sjelden. Det behøver ikke bety at de er lykkelige, men at

de sosiale bånd som er knyttet er sterkere enn raseri og skuffelser. Når vi undres over at det går an at foreldrene velger ens livsledsager og ikke kan forstå at de unge finner seg i det, glemmer vi kanskje at våre egne ekteskap i større og større grad er en fiasko. En skilsmisseprosent på nærmest 50% – og under stadig økning – innbyr knapt til kulturelt hovmot.

Ambivalent demokrati

For utlendinger synes indere å være individualister. Demokratiet er slått fast i grunnlovens innledningsord. Men det er tydeligvis en viss ambivalens. I 1985 slo avisene stort opp en gallupundersøkelse som viste at flertallet av befolkningen – hele 65% – ville være for at man gjeninnførte unntakstilstand slik India hadde i 1975–77. I den vanlige indiske mediakultur omtales denne unntakstilstanden som et eklatant brudd på demokratiske rettigheter, og man har tatt avstand fra den. Men for folk flest virker det som om at «togene går i tide», d.v.s. at noen skjærer igjennom kaoset, er viktigere enn den demokratiske mulighet til selv å påvirke.

For tyve år siden sies det at man i India møtte et klart antisovjetisk standpunkt. Indere hadde forstått at kommunismen representerte et religionsfiendtlig standpunkt. Derfor var det klart at Sovjet sto i motsetningsforhold til dem. Men Indira Gandhi innledet et tilnærmingsforhold til Sovjetunionen som i dag har satt klare merker i den politiske tenkning i landet. Vi ble slått av sovjetvennligheten og aksepteringen av Sovjets autoritære styresett. Da Gromyko sommeren 1985 ble valgt til president i USSR, omtalte indiske aviser unisont dette på samme måte som om det hadde vært valg på demokratisk vis. Valget var så godt som noe annet valg. Etter fremstil-

lingen i indisk presse var det en stor ære for Gromyko å bli utpekt av de velgende organer på denne måte.

Også i andre sammenhenger så vi det mange ville oppleve som sovjetisk propaganda, gjengitt uten den minste form for kritikk i indisk presse. En avis refererte en pressemelding fra det sovjetiske telegrambyrået Tass om at amerikanske velgere bevisst feilinformeres av sin regjering. Pressemeldingen fra Tass som utbroderte dette, var tatt inn uten nærmere kommentar, ganske enkelt som en nyhet. Krigen i Afghanistan ble i en ledende indisk avis fremstilt som et oppgjør mellom de to supermaktene på et uskyldig lands slagmark. USA hadde like mye skyld i den ulykkelige utvikling som Sovjet.

For oss var det vanskelig å forstå den sterkt kapitalistiske orientering, toleranse og utvetydige frihetskrav, koblet sammen med tilknytning til Sovjet. Kanskje kan man se Sovjetsympatien som ledd i Indira Gandhis ønske om å bygge ut sin egen maktposisjon. Orientering mot Sovjet og den styreform som det på et vis legitimerte også i eget land, kan ha vært hennes primære begrunnelse. Om det vil videreføres, skal vi ikke ha noen formening om. Men for enhver som flyr fra Delhis hissige, men vennlige kaos til truede soldater og gjennomført uvennlighet på Moskvass flyplass, står de to landene som de mest usannsynlige sengepartnere.

Det innbyrdes motstridende i mange av Indias utenrikspolitiske reaksjoner, ble illustrert i juli 1985 av Varnika, tidsskriftet for det indiske kongresspartiet, som tradisjonelt har vært det maktbesittende partiet. Det var like etter at over 300 mennesker var drept i Air India-flyet som ble sprengt i nærheten av Irland. Lederen i bladet fordømte på det sterkeste dette man utvilsomt

mente var mord. Allerede her gikk lederen for langt, fordi det på det tidspunkt ikke var avklart hva som var årsak til ulykken. Men man kalte det altså drap, og artikkelen fordømte morderne på linje med attentatmennene til Mahatma Gandhi og Indira Gandhi. Artikkelen ble avsluttet slik: «We condemn in strongest terms the terrorism that breeds heartless men such as those who planted the bomb in the aircraft».

Noen sider bak i samme blad finner man en reportasje med overskriften: «Arafat – embodiment of courage and hope». Reportasjen tar utgangspunkt i hvordan Arafat 3. november 1984 mottok nyheten om mordet på Indira Gandhi. Det beskrives hvordan Indira Gandhi lenge sterkt hadde støttet Arafat: «She stood by him and had always supported him». Arafat uttalte at da han var under beleiring i Beirut: «I always found Indira Gandhi my sister, next to me, giving courage and hope».

Hva man enn måtte si om Arafat, har han benyttet terroristmetoder. Det er vanskelig å skjønne at redaksjonen i Varnika ikke hadde sett en viss motsetning mellom den opprørte leders fortvilte skrik mot terrorismens tilfeldige mord på Air India passasjerer og sin reservasjonsløse hyldest til Arafats arbeide.

Du må skrive tusen brev

Over hele verden sliter mennesker med byråkratiet, det offentlige rutiner som ofte ivaretar mer regler enn hensynet til den enkelte. Følgende historie refereres i et indisk tidsskrift med overskriften: «The persistent consumer wins», og med den talende undertittel: «Beating the system». Tidsskriftets faste skribent om forbrukerspørsmål hadde oppfordret leserne til å skrive til det indiske televerket for å be om å få

reglementet, som de har rett til. En leser gjorde nettopp det. Han begynte med å skrive brev til «Bombay Telephones», med anmodning om at de ville sende ham reglementet. Han hørte intet, og sendte ihvertfall seks purringer. Etter sjetten purring fikk han endelig svar, et typisk byråkratisk ett som de fleste av oss kjenner igjen fra andre land, om at forespørselen var oversendt et annet kontor. Den indiske forbruker bøyd seg ikke for maktapparatet, han skrev til det nye kontoret. Etter femogtyve purringer ga det indiske televerket seg. Svaret gikk ut på at man nå hadde begynt å trykke reglementet, og at det ville komme en annonse i pressen om hvor det kunne kjøpes. Mannen svarte på annonsen, og fikk omsider reglement, altså etter mer enn tredve henvendelser.

Religiøs toleranse

I den indiske grunnlovs innledningsord heter det: «We, the people of India, having solemnly resolved to constitute India into a sovereign *socialist, secular democratic republic.*» (uthevet her.) Spørsmålet presser på: Hvordan kan et av verdens mest religiøse land ha i sin grunnlov at det skal være «secular»?

Dette problemet er tidlig blitt grundig behandlet i indisk politisk tenkning og rettsteori. Den kjente filosofi-politiker Radhakrishnan, tidligere president i India, har formulert det slik: «The faith in the supreme is the basic principle of the Indian tradition. The Indian state will not identify itself with, or be controlled by, any particular religion. Secularism as here defined, is in accordance with the ancient religious traditions of India.»

Så, mens «secular» vanligvis oversettes med det som ikke har forbindelse med religion, betyr det i den indiske grunnloven at det ikke tas

standpunkt for eller mot en bestemt religion.

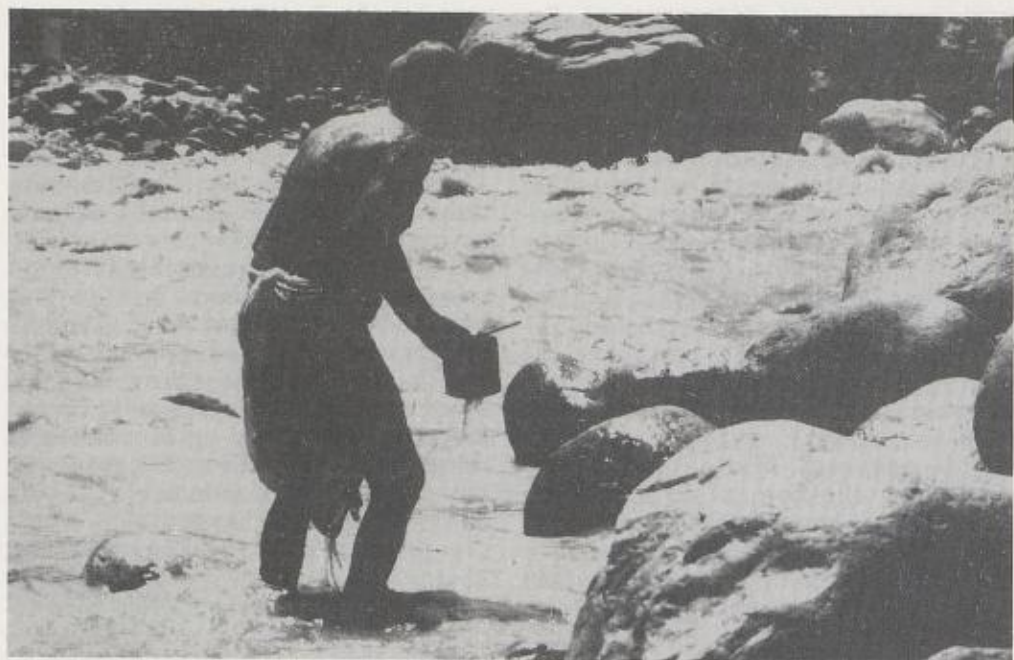
Radhakrishnans tanker er i samsvar med Indias tradisjonelle religiøse toleranse. Indisk filosofi og religion har et annet utgangspunkt for å definere sannhet enn kristendommen. Ett ord for «sannhet» på sanskrit er *satya*. *Sat* betyr direkte erkjennelse og personlig erfaring av tilværelsens urgrunn, mens suffikset *ya* betyr det middel som leder til denne erkjennelse. Sannhet er med andre ord levende i mennesker med erkjennelse og innsikt, ikke i bøker, teoretisk kunnskap og i en bestemt religion eller vei. Alt som kan hjelpe mennesket mot forståelse av livets dypere mening, er sant.

I fenomenenes verden, hvor alt består av motsetninger og foranderlige enheter, kan de midler som leder til *sat* på overflaten virke direkte motstridende. Vestens tenkning regner at kontradiksjonsprinsippet har almen gyldighet, at to forskjellige ting ikke kan være på samme sted på samme tid. Dette prinsippet er opphevet i indisk tenkning rundt begrepet «sannhet». Man kan nærme seg forståelse av livet fra grunnleggende ulike utgangspunkt.

Med all denne tolerante grunntenkning i hinduismen skulle man kanskje forvente at ulike religioner kunne leve fredelig side om side i landet. Realitetene har ofte vist det motsatte. Det praktiske liv har ikke samsvart med de filosofiske tenkere eller med grunnlovens intensjon. Det har vel alltid vært filosofers tragiske skjebne. Voldelige opptøyer mellom ulike religiøse grupper er som vi har nevnt, nokså vanlig.

Lekende religion

Det slår en vesterlending som kommer nær folkelig religionsutfoldelse i India, at religionen dekker rent menneskelige behov i tillegg til de religiøse, ikke minst leke- og fe-

Det er herlig forfriskende å bade i Ganges når været er varmt. Men denne gamle pilegrimen tar en dukkert ved Ganotri tre tusen meter over havet. Den strie strømmen er iskaldt brevann. Ingen er her uten å klatre seg fast i en sten for å få mest mulig av kroppen under overflaten. (Foto: Hobbel).

riebehovet. Det er liksom ingen grense mellom spontan lek og dypt religiøst alvor. En festivaldag i februar/mars spruter fromme hinduer farget vann på hverandre – rødt, gult, grønt, blått – de feirer vårens komme. De bader i hellige elver. Nyter det varme svovelholdige kildevannet oppe i fjellene. Men vi skal huske at samtidig som de rekreasjoner og legger av alvoret, oppfylles en myte ved å bade akkurat i den dammen de gjør, eller ved å sprute rødfarge i fjeset på naboen den bestemte dagen i året.

Vi ville vel også vente at når pilegrimen endelig har kommet frem til den hellige elven Ganges, og trer ydmykt ut i vannet som han tror vil vaske bort alle synder, at han bare ville være meget alvorlig. Men den hellige dukkert dekker åpenbart også behov som vi nordboere tar ut

ved å reise til syden og bade i Middelhavet. Familiemedlemmene kan ta hverandre i hendene og hoppe rundt, voksne og barn sammen, og leke den lokale variant av «hoppesaga». Skillet mellom pilegrimsreise og ferie er ikke synlig. Tvert imot var vårt inntrykk at pilegrimsferden er blant de vanligste ferieformer i India.

Nordmenn er et friluftselkende folk. Det er også indere. At mange av landets helligste plasser finnes langt oppe i fjellene, helt utenfor alfarvei, har nok et moment av naturlengsler i seg. Disse stedene har ofte utrolig vakker og særegen natur. Både guder og mennesker mediterer på utsiktene, og elsker å se fjellene dekket av sne tidlig om morgenen. Flere av Indias kjente swamier har skrevet beretninger om sine vandringer i Himalaya. Det er religiøse

skildringer, men med naturopplevelser som også Den norske turistforening kunne tatt inn i sine årbøker. En åtti år gammel yogi vi snakket med, fortalte stolt at han fem ganger i sitt liv hadde vandret til Shivas fjell, Kailash, inne i Tibet. Det var tydelig at han ennå i sin alderdom levde på minnene fra disse storslåtte opplevelser blant mystiske berg og krystallklare fjellsjøer, morderiske røvere og tibetanske lamaer. Inderne som satt i den mørke lille hytten hans og hørte ham fortelle, så beundrende på den gamle mannen med hvitt hår og skjegg som falt i myke lokker nedover skuldrene hans.

Fjellvandring i Himalaya kan være langt mer behagelig enn å gå i norske fjell. Alltid fikk vi bærere som tok den tyngste børen. En gang var vi på utflukt sammen med et reisefølge på fire munk, en kvinnelig disippel som jobbet i forsikring og to fjellbønder som bærere. Vi vandret gjennom landskap så vakre at det gjorde nesten vondt. Stiene snodde seg gjennom dype skoger og klamret seg til fjellveggene under rhododendrontrær. Noen ganger krøp slanger over veien rett foran føttene våre. Flokker av store ørner fløt under og over oss. Melken fikk vi av muslimske nomader som holdt vannbøffel i fjellene. Munkene var på ferie, og de nøt hvert øyeblikk i naturen.

Friluftsløvers nytelse av å streve og slite, har også hinduismen tatt opp i seg, riktignok forklart som religiøs askese. Den gamle mannen som hadde vandret til Shivas fjell, lever ved Ganges kilde tretusen meter over havet. Han hadde ikke en tråd på kroppen, og selv om vi traff ham midt på sommeren, var nettene så kalde at vi dro på oss alle våre varme klær for ikke å fryse i søvnen. Vi kunne allikevel forstå at han kunne klare seg om sommeren, men

det ble fortalt at han til ganske nylig hadde bodd i sin hytte også om vinteren. Da er Gangotri dekket av to-tre meter sne og stengt for all kontakt med omverdenen. Først i mai blir stedet åpnet for vanlige dødelige.

En 20 år gammel eneboer vi traff ved en ensom innsjø høyt til fjells, bodde i en liten steinhytte uten vinduer eller pipe. I tillegg hadde han avlagt taushetsløfte for resten av sitt liv. Da vi besøkte ham, skrev han ned på en krøllet lapp at han meget sjelden hadde besøk av likesinnende (vi besøkte ham sammen med noen munk). Han tryglet som et barn om at han måtte få lov til å servere oss frokost før vi dro tilbake fra vår utflukt. Grytidlig neste morgen spiste vi utenfor eneboerens hytte. Et aldeles deilig måltid som han hadde tilberedt fra klokken fem om morgenen, det tok sin tid å steke alle brødene i glørne. Mens vi spiste, skrev han på en ny lapp at hans liv var meget ensomt. Om vinteren så han ikke engang fugler. Noen fattige gjetere sørget for at han fikk den lille maten han trengte.

I det ytre har vel disse menneskenes liv noe felles med tøffingene Jack London skildrer inne i Alaskas ødemark. Men eneboerne i Himalaya jakter ikke, de tjener ikke penger på å bo der de gjør, det meste av dagene går til religiøs aktivitet.

Vi kom i snakk med en vakker middelaldrende mann utenfor tempelet i Kedarnath, ca 3.500 meters høyde. Han satt i trappen med en skål foran seg og ba om litt penger. Det viste seg at han var prest ved et tempel syd i India, og at han var på en meget lang pilegrimsvandring. Han hadde gått hele veien, langs glemte fjellstier og støvete landeveier. Nå var han på vei til Kathmandu i Nepal, hundrevis av mil borte. Noen dager senere, etter at vi søvndrukne tidlig en morgen før solen

Utsikten over Himalaya ved innflyvningen til Leh i Ladakh. Flyturen sies å være en av verdens vakreste. (Foto: Gjems-Onstad).

sto opp, hadde installert oss i bussen ned fra fjellene, kjørte vi forbi ham der han gikk med en liten bylt på vei til Nepal. Syv måneder hadde han allerede vært på farten.

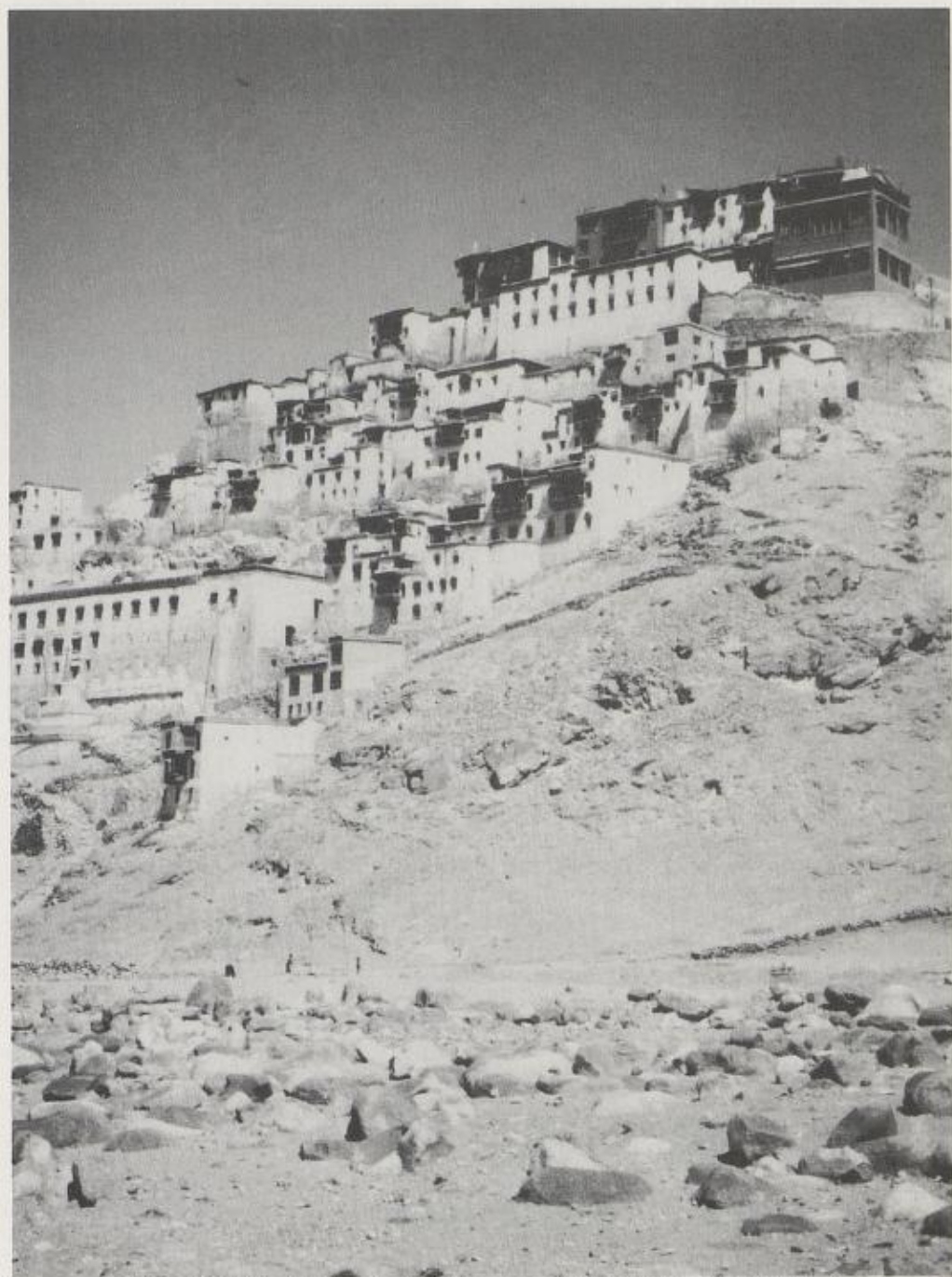
Det sner kraftig i Himalaya om vinteren, men først i det siste har inderne oppdaget ski som en morsom forlystelse. Om de vil klare å forene skigåing med religion, vet vi ikke. Men langt inne i fjellene, i den lille landsbyen Joytir Math, har Indias nordlige Shankaracharya sitt hovedsete. Han er en av fire «pave-skikkelser» i India, og vokter av den mest ortodokse og intellektuelle retning innen hinduismen, Vedanta. Da folk hørte vi kom fra et snedekt land langt mot nord, fortalte disiplene til Shankaracharyaen at han var blitt interessert i slalom. Han ivret for å lage en bakke for folket.

For noe tradisjonelle nordmenn

når det gjelder skigåing, hadde vi ikke helt sans for Shankaracharyaens slalombakke. Vi mente langrenn var bedre. Synspunktet møtte ingen forståelse. Men å gå lange turer på bena hadde de som nevnt ikke noe begrep om.

Rekreasjon og hygge er hos oss ofte forbundet med sjokolade og gode saker. Inderne har like godt latt noen av de mest populære gudene være ville etter søtsaker. Elefantguden Ganesha har av denne grunn en trivelig kulerund mave som han stolt viser frem. Den hellige maten – prashad – man spiser i templene, er følgelig søtsaker. Det kan være som å befinne seg i en godtebutikk.

Ved inngangen til ethvert tempel henger store klokker og bjeller. Alle barn og voksne hopper opp og gir klokken et slag så det ljomer. Ingen skal være i tvil om at her kommer

De buddhistiske klostre i Ladakh klamrer seg til fjell. (Foto: Gjems-Onstad).

de. Når den hellige ild sendes rundt i templene, er barna like ivrige, og på sitt vis like intenst engasjert, som de voksne. Premissene er selvfølgelig forskjellige, men alle kan på sin måte ta del og ha fornøyelse av det som skjer. Tempeltjeneste er som deltaende teater for alle aldersgrupper. Samme fenomen viser seg i mytene. Barna fryder seg over å høre om de rare gudene med elefanthode og slanger rundt halsen. De elsker de fargerike bildene i templene. Men de samme historier fungerer også for voksne. Det er kontinuitet fra barnets forestillinger til den voksne forståelse av mytene. Videre fungerer mytene tilsynelatende også for den enkle bonde uten intellektuell skole-ring samtidig som for mange av landets tenkere. Alle trekker inspirasjon fra de samme flertydige kilder.

Også nasjonen som helhet bindes sammen av hinduismen. India er, og har alltid vært, et land med sterke motsetninger. Allikevel kan man snakke om et felles kulturelt eie. Denne plattform har særlig vært de sosiale bånd knyttet av kastevesenet, og mytene. Mytene har vært felleseie for de mest ulike grupper innen samfunnet. Felles har også de store religiøse opptog og pilegrimstedene vært. De lange pilegrimsturene har i seg selv knyttet mennesker sammen, i og med at folk har vært ute på lange vandringer og brakt nytt fra ulike kanter av landet. En nesten rørende skikk som vi opplevde nær Ganges' kilder, fungerer som en nasjonal symbolsk kontaktøvelse. I fossen Gaurikund ved Gangotri samler pilegrimene det flommende vannet i store kar, og bærer det helt syd i India. Der helles det over en gudfigur. Fra stranden der dette tempelet står, bærer man så sand tilbake til Himalaya og kaster den i fossen.

Forbausende var det også at folk som vi ville definere som svært fat-

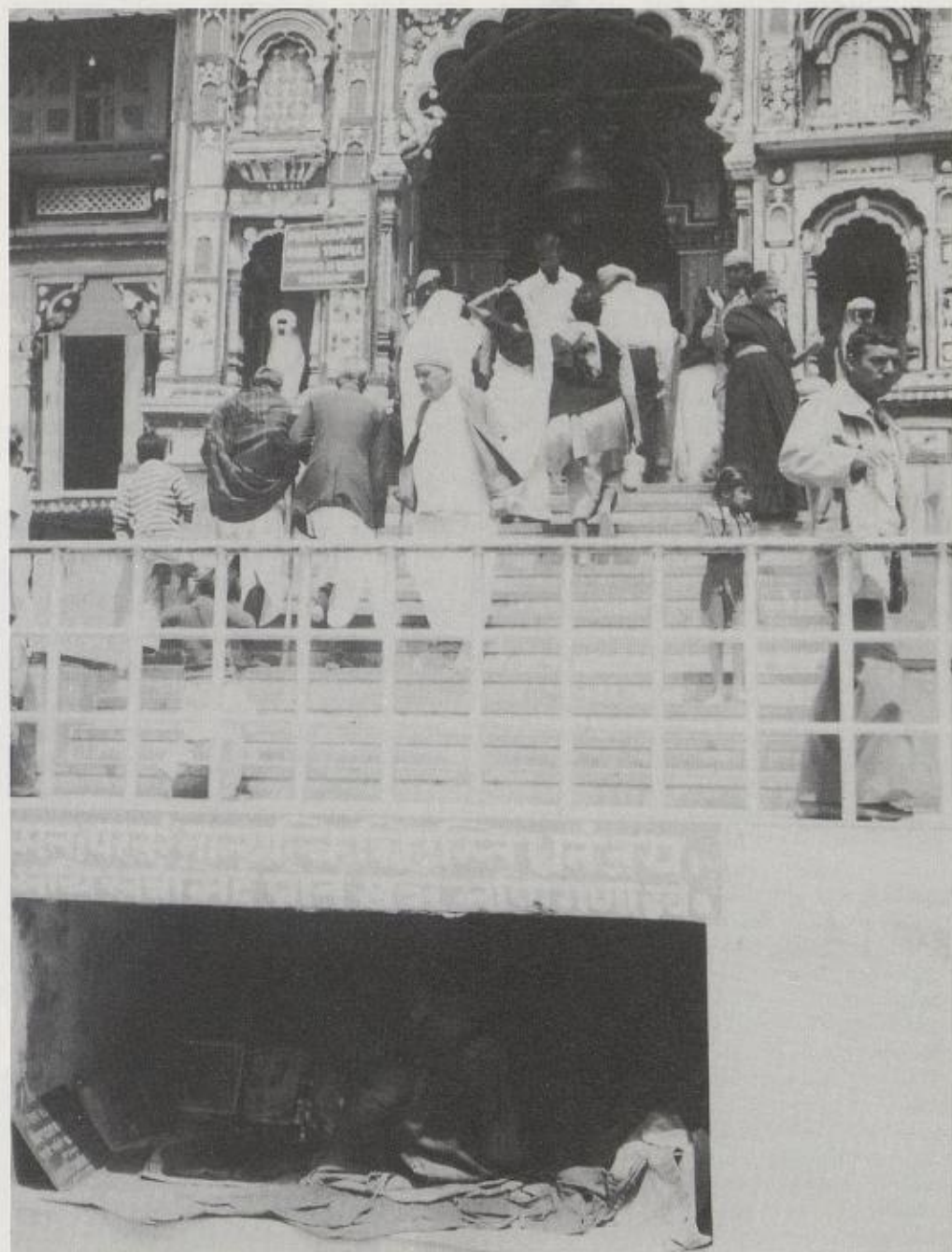
tige, dro avgårde på pilegrimsferder. Man chartrer en buss, eller kjøper billetter i et buss-selskap som vet å gjøre det på billigste måte, og drar av gårde. Magre, ikke utsultede, men kanskje stort sett litt sultne, var folk på en av de bussene vi reiste med. Til dels så de lykkelige ut, sovende på gulvet. Fattige, kanskje lutfattige, men til de hellige stedene på pilegrimsferd og ferie, skulle de. Kanskje er opplevelsen av fattigdom primært vår, tilskuerens.

Hellige rom og steder

Et av Indias helligste steder er Badrinath. Dit valfarter man fra hele dette veldige kontinentet. Tempelet er en stenbygning i tre tusen meters høyde inne i Himalaya. Over tusen prester er tilknyttet tempelet. I århundrer har de øverste kommet fra Kerala i Syd-India. Fra tidlig morgen er ritualer i gang inne i tempelet. Fotografering er strengt forbudt. Man må være dum eller halvgal hvis man drar opp kamera. Som det står i reisehåndboken om likbrenning i Varanasi: Ikke forsøk å fotografere, med mindre du føler deg spesielt selvmorderisk den dagen.

På tempelplassen passer hele tiden politisoldater på at alle oppfører seg slik de skal, og ikke forsøker å ødelegge noe. Inne i tempelet er det først et rom der publikum kan sitte sammen med prester, som deler ut det hellige vann og den hellige risen. Her kan folk vente i timevis. Innerst er det virkelig hellige rommet. I mørket der inne holder den øverste presten ritualene i gang. Han bare forvalter og utstråler den hellige kraften, foreleser ikke, preker ikke, han bare resiterer og holder sine bevegelser gående i en time lang eller lengre puja. Så tenner han ilden som de andre prestene sender rundt til pilegrimene.

Atmosfæren er spesiell. Man blir på en eller annen måte dradd inn i

Under inngangstrappen til templet i Badrinath bodde en mann. Her fordyper han seg i Vishnus mysterier, og søker sin sjels frelse. Blir det for folksomt, trekker han for et forheng. (Foto: Gjems-Onstad).

noe. Seremoniene har pågått i uminnelige tider. Bortsett fra det elektriske lyset, er man igjen i det tidløse. En underlig, dyp og hes shanting går til margen og taler rent fysisk uten at man forstår ordene. De myter som reaktualiseres her, lever uavhengig av den hverdag som skifter stadig vekk i verden utenfor.

Slike hellige rom finnes det mange av i det hinduistiske India, og hvert av dem har sin egenart. Religionen har aldri vært sentralstyrt. Derfor har de gamle templene hver sine tradisjoner som lever side om side.

I Gangotri ved Ganges' kilder er tempelet viet Vishnu, og man kommer i et slikt tempel ikke i nærheten av selve guddommen. Man kan bare skimte ham på avstand. Slik er det også i Badrinath. Men i Kedarnath, som er viet Shiva, kommer man helt innpå det aller helligste. Her er helligdommen en sten som stikker en meter opp av jorden. En underlig myte knyttes til denne stenen. Det skal være bakenden til Shivas okse, Nandi. Andre deler av oxen når jordens overflate fire andre steder i området, mens hodet rager opp i et tempel i Kathmandu.

Vi kom til Kedarnath en fullmånedag i juli. Det regnet hardt på den to mil lange turen fra nærmeste bussted, og alle var gjennomvåte og kalde. Da kvelden kom, sank temperaturen til nær frysepunktet. Det fantes ikke varme rom å gå inn i. Hutrende stilte vi oss i køen av pilegrimer som skulle inn i tempelet. Vi sto der med norsk vintertøy, mens våre med-pilegrimer bare var kledd i tynne silkesarier og hvite bomulls-pyjamas. De må ha frosset utrolig, dryppende våte som de også var. Skoene måtte vi sette vekk. Der sto vi altså og trakk kulden inn gjennom fotsålene. Det tok lang tid, ekstra mange pilegrimer ville oppleve darshan – det hellige syn – av stenen denne fullmånenatt. Omsider kom vi

inn. Igjen et forrom, svakt opplyst av flakkende fakler. Underlige figurer prydet veggene. Nok en kø å stille seg i. Inn til det aller helligste førte en lang mørk gang. Man hadde følelsen av å befinne seg dypt under jorden. Selve rommet alle skulle inn i, kan vel ha vært 4 ganger 4 meter. I sentrum var stenen, oksens bakende. Pilegrimene strøk den. Tente røkelse for den. La sine blomster på den. Hver var midt i sin egen private hymne.

Vi, og sikkert de fleste andre, ønsket å få litt ro her inne for å sanse og oppleve det som foregikk. Men nei, det fikk vi ikke anledning til. Tre prester hadde som hovedoppgave å holde farten på pilegrims-køen. De viftet med armene og hastet oss videre som trafikkonstabler på veiene. Det hele var meget lite romantisk, men stedet etterlot noe som surret i lang tid etterpå.

Kedarnath ligger i en vid uformet dal langt inne i Himalaya. Dalbunnen og de nederste dalsidene er dekket med gress som ikke blir høyere enn en veltrimmet engelsk plen. Innerst er dalen stengt av sne-dekte fjell som berører himmelen i 7000 meters høyde. Dalen får dermed form av en skje, eller mer direkte slik inderne selv beskriver det, en yoni, en vulva, symbolet for Himalayas datter og Shivas hustru, Parvati.

Det urgamle tempelet nede i dalen med fjellene bak gir et eterisk inntrykk. Folk understreket itherdig at ingen riktig vet når tempelet er bygget, men legender er det mange av. Men uansett, om det er bygget av mennesker eller guder, arkitekturen er fascinerende og forseggjort der det ligger langt utenfor all fornuftig allfarvei. Plasen har i årtusener lekt i indernes fantasi som Shivas eget sted.

Ifølge tradisjonen tilbrakte den legendariske Shankara, en av Indias mest berømte helgenfilosofer, sine

Tempelet i Kedarnath. Fjellene bak rager 7000 meter i været og gir stedet en eterisk stemning. (Foto: Hobbel).

siste dager ved Kedarnath. Her forlot han i full bevissthet sitt legeme og vandret så mot Shivas fjell inne i Tibet. Han skulle selv vært en nedstigning av Shiva.

Noen kilometer opp mot de høye fjellene i bunnen av dalen ligger en innsjø hvor Mahatma Gandhis aske ble spredt etter at han ble myrdet. Vi fulgte elven Mandakini et stykke i håp om å finne dammen, som er kilde for en av Ganges' store sideelver, men måtte gi opp da vi plutselig oppdaget av vi befant oss på en isbre som buldret og beveget seg i dypet.

Hellige rom opplevde vi også i Ledakh, fjellandskapet øst for Kashmir som tilhører den tibetanske kultur. De gamle buddhistiske klostrene eller gompas som de heter, har mystiske haller med enorme Buddha-figurer hvor munkene mumler bønner akkompagnert av en spesiell lavmælt monoton tromming. Det er som å lytte til det Knut Hamsun kalte «Blodets Hvisken», Benpibernes Bøn, hele det ubevidste Sjæleliv». Musikken sies å ligne våre kroppsllyder slik man kan tenke seg de høres om man var inne i sin egen kropp. Stiller man seg ikke fremmed og ler, har lydene en forsenkende og avspennende virkning på sinnet. Det er en form for kollektiv meditasjon.

Den hellige rupi

Rupien, d.v.s. penger, har som man kan forvente i et fattig land, enorm betydning. Dette gjelder også i templene. Der kunne man se prislister for de forskjellige seremonier. De mest omfattende kostet adskillig etter indisk målestokk, gjerne flere hundre kroner, og minst en politikonstabels månedslønn. På det tidspunkt da de dyreste pujaene ble holdt, kunne tempelet bli lukket for andre. Flere vi snakket med, sa at dette hadde man måttet venne seg til. Visst likte man det dårlig, men

hva skulle templene gjøre? De var jo ikke statlig finansiert, og ett eller annet sted måtte penger hentes. Vårt inntrykk var at de fleste egentlig ikke la for meget i den frelse man kunne hente fordi man hadde råd til de dyre seremoniene.

Prestenes metoder for å hente inn penger kunne oppleves nokså masete. I byen Hardwar syd for Rishikesh, hvor en av gudenes udødelighetsdråper falt ned ved tidenes begynnelse, ble vi straks vi kom inn på det hellige området, ledet ned til Ganges av en prest. Det var ikke spørsmål om vi ønsket det eller ei, en puja måtte gjennomføres. Stillet overfor denne bestemt utseende mannen, måtte det atskillig mot til for å si nei. Så vi fikk vårt merke i pannen, tømte Ganges-vann fra kokosen over oss, og kastet noen blomster i elven.

Etterpå kom kravet om rupiene. Det var selvfølgelig poenget. Etter at pujaen var betalt, med det vanlige indiske prutningsmon, sto neste spørsmål for tur: «What will you give for charity?» Etter våre fem rupier kom klagen: «What! Only five rupies for charity! Most people give much more! Twelve rupies you should give.» I dette tilfelle nøyde vi oss med våre fem. Nok er nok. Vi har alle behov for å holde fast på en viss selvhevdelse i møte med generende pågåenhet.

Det er ikke vanskelig å forstå at utlendinger går på med fast hånd av enkelte prester. De trenger penger, og vi har dem jo. Og hvilken rolle spiller det om vi må gi fra oss en halv eller hel trikkebillett ved Oslo sporveier for å kunne tilbringe noen timer inne på Indias hellige områder. Men hvis man aksepterer å la midlene forsvare målet, er faren for det endelige formål til stede. Et tidskrift fortalte om hvordan en høyere prest i Kerala var avslørt for langvarige, omfattende underslag. Beløpet

dreide seg om flere hundre tusen rupier. Selvfølgelig er det så å si umulig å kontrollere hva som kommer inn av almisser fra de besøken- de. Presten hadde åpenbart forsynt seg gjennom mange år. Man må anta at bagsheesh var betalt til andre sammensvorne, familien hadde selv- følgelig også forstått å nyte godt av pengene.

Slik er India, der finnes intet sentralisert forbrukerombud, hverken på det religiøse eller andre områder. Du må selv vurdere det du får, og det kan bokstavelig talt være hva som helst. Templer kan romme den inderligste åndelighet og den mest forstumpede virksomhet av dagdri- vere og organiserte kriminelle. For- retningsmannen vi traff på flyet, sa til oss idet vi landet i Delhi: «Remember, my friends, in this country the law does not exist.»

De hellige menn og kvinner

Ashramer – best, men ikke helt nøyaktig, oversatt med klostre – er det mange av i India. Ofte ser man skilt utenfor: «Sadhus», dvs. «mun- ker» og «saints», d.v.s. helgener, kan spise gratis. Tilsynelatende er det gått inflasjon i uttrykket «saint». Enhver hvitkledt eller safrangul person som gir inntrykk av å bedrive religiøs virksomhet, kan bli kalt en helgen. Her gransker ingen djevelens advo- kat nyrer og handlinger slik det er før den katolske kirke utroper en ny hellig. Og det er et utall av «helge- ner» i India. Ute på landsbygda myldrer de. I storbyene er de sjeld- nere.

Den gruppe mennesker som på en eller annen måte opptrer med reli- giøse titler, dekker absolutt alt. Brahman-prestene med en eksklusiv lære og kunnskap er gjerne forfine- de og velutdannede. De er «akade- mikerne» blant Indias religiøse per- soner. En del av dem har utvilsomt høy grad av klarhet i religiøse og

eksistensielle spørsmål. I den andre enden av skalaen er de som i andre samfunn hadde befunnet seg i sinnsykehus. Flerfoldige, tolerante India tillater den gale å finne identi- tet som «helgen». Den religiøse livs- form tar også opp i seg menneskety- per som hos oss går til grunne i al- kohol og sosial elendighet. Safran- drakten og tiggermunkenes hvite klede kan dekke alt fra den ytterste askese og jernhard disiplin til ren latskap, sykdom og kriminalitet.

Det erkjennes åpent at et stort an- tall av Indias munkers ganske enkelt ikke gidder å arbeide. Da er tigger- hånden og de gratis måltidene, og den nokså bekvemme tilværelse i munkens klær dersom man ikke vier seg til den religiøse praksis med særlig strenghet, et velkomment skjul.

En ung gutt under presteutdan- nelse ved Badrinath var åpenbart befriet over å kunne si det han selv mente da vi fortalte ham vår skepsis til alle de «hellige». «They are often fakes», sa han. I India regnes dette for et problem. Alt for mange gul- og hvitkledte snylter på et fattig sam- funn.

Visstnok er det i dag vanskelig å ta vare på en del religiøse tradisjoner i India fordi de ledende læremestrene ikke får tilstrekkelig kvalifiserte disipler. Kanskje skyldes dette at konkurransen med moderne utdan- nelsesinstitusjoner er blitt atskillig sterkere. Det er hard kamp om in- telligensen. Men det kan ikke være tvil om at mange av Indias åndelige institusjoner fortsatt evner å verve blant landets beste ungdommer. Enkelte av de unge prestene vi så utføre ritualer eller assistere sine læ- rere, ville neppe hatt vanskeligheter med å hevde seg ved de aller beste lærersteder i Vesten. De bar preg av en intelligens, indre sikkerhet og et engasjement man sjelden finner. Kanskje lå det til familien. Prestene

har adgang til å gifte seg. Deres beste rekrutter er ofte deres egne sønner.

Presteutdannelsen foregår gjerne i særskilte institusjoner. F.eks. «forsyner» som allerede nevnt, et eget samfunn i Syd-India det nordlige tempelet Badrinath med dets øverste prester. Denne presteklanen legger vekt på å holde sin kaste ren og leve så godt de kan innenfor de religiøse tradisjoner.

Hasj og sadhu

På bussen til Gangotri traff vi en tysk hasjrøkende halvhippie som reiste avgårde med sin guru. De skulle til en hule litt ovenfor Gangotri. Der skulle de tilbringe resten av sommermånedene før sneen kom. Hippien virket, som så mange av de hippie-lignende ungdommene fra Vesten som blir i Østen en viss tid, nokså forvirret, avkreftet og forfalt. Narkotika, dårlig mat og eksponering for uvante basiller og infeksjoner, varmt klima, setter etterhvert merke på mennesker.

Det underlige er at mange av dem selv ikke opplever det slik. Denne hippien reklamerte for å drikke vannet i India uten å koke og tenke på konsekvensen. For ham hadde det gått bra hele tiden. Han forsto åpenbart ikke selv hvor syk og avmagret han så ut.

Mesteren tok ikke notis av disippelens omgang med hasj. Vi så ikke gurun røke selv, og øynene hans var så klare at han neppe kunne ha tatt så mye av stoffet.

En utgruppe blant Indias munkers minner mest av alt om våre storbyers alkoholisererte uteliggere der de sitter sløvet i skitten, uflidde og dampende på sine hasjpiper. En indisk familie fortalte hvordan deres barn hadde donert rupier til noen munkers som kom og sa at de trengte penger til mat. En stund senere så den samme familien disse «sultne»

munkene røke almisen bort i hasj.

Noen av våre store skuffelser over Indias «åndelige nivå» knyttet seg til hasjrøking. Ved et besøk i landsbyen Joytir Math, der Shankara, en av Indias største største mystikere ifølge legenden, skulle fått sin opplysning etter mange års meditasjon inne i et hult gammelt tre, tilbød presten som hadde ansvar for helligdommen oss hasj. Med en innebygd overbevisning om at hasj og menneskelig utvikling umulig går sammen, var slikt skuffende å oppleve.

Toleransen for hasj forbauset oss. Den eleverte indiske religion og filosofi er strengt imot rus, og for den unge presten i Badrinath inngikk hasj klart i hans fordømmelse av de sadhuene som var «fakes». Blant pilegrimene var holdningen derimot ofte at hasjen hjalp sadhuene til å holde varmen når de overvintret i de kalde fjellene.

For vanlige folk er hasj forbudt, og fra tid til annen foretar politiet narkotikarazziær mot de billige hotellene i Delhi. Men de hasjrøkende sadhuene er åpenbart en pressgruppe og har fått igjennom at de trenger stoffet for sin religiøse praksis. Faktisk finnes regjeringsdrevne hasj-butikker for dem.

Selv om det er ulovlig for vanlig dødlige å dampe dop, virker det ikke som forbudet tas særlig alvorlig. På en livsfarlig bussferd fra Delhi til Rishikesh røkte sjåføren den ene hasjsigaretten etter den andre. Stemningen i indiske busser er vill nok fra før. Med denne sjåføren nærmet det seg galskap. Bussen feide gjennom de travle indiske gatene som myldrer av folk og dyr, drosjer, rikshawer og scootere. Der alle kravler, kryper og trenger seg frem så godt de kan, og trafikkreglene synes å være omtrent det siste man tar hensyn til.

Det er vanskelig å vurdere hvor utbredt hasjrøkingen er, fordi det

også røkes vanlige sigaretter, Bidji, som ligner den måten man røker hasj i Vesten. De samme, litt gulbrune små og traktformede sigarettene. Men lukten fortalte oss igjen og igjen at det var hasj det dreide seg om.

Ved guruens føtter

Guruene er de uformelle læreres-tre, menn eller kvinner fra ulike samfunnslag. De kan være overhode for en ashram, eller ganske enkelt samle disipler i sin hytte eller hule. Vi dro ikke til India på jakt etter en guru. Etter mange års arbeide med meditasjon i motsetning til tradisjonelle guru-retninger, hadde vi alle sammen en viss «guru-allergi». De fleste vi hadde møtt i vår del av verden, fortjente skepsis. Men noen gurer besøkte vi jo.

I Gangotri befant vi oss ved føtterne til en av de mer kjente guruene. Tydeligvis tiltrakk han seg den bedre middelklasse i India. Det var bl.a. flere pensjonister der, ikke unaturlig i et land hvor offentlig ansatte pensjoneres i 50-årsalderen fordi det er for mange mennesker om stillingene. Hver morgen holdt han en forelesning hvor også andre enn disiplene var velkomne. Han smilte og lo, slik en guru bør i et land der åndelighet er forbundet med et lyst sinn. Ganske ukonvensjonell var han; ristet litt i en båndopptager, spilte litt musikk, spilte utdrag av en tidligere tale, viftet med en pengeseddel som han mottok i gave. I det hele var han ikke bundet av stivbente konvensjoner. Han var guruen som lever nær sine impulser.

Talen var enkel, slik de ofte er, fylt

Damru Baba, en hyggelig 80-år gammel sadhu som vinket oss til sin hytte ved en fjellsti. Han sang akkompagnert av to trommer. Sadhuen kunne ikke et ord engelsk, stor var derfor vår overraskelse da han omsider fikk formidlet at en svensk pike hadde bodd hos ham i 5 måneder. (Foto: Hobbel).

av simplistiske analogier. Budskapet den formiddagen var at man alltid burde ha litt frukt og en chapati (det typiske indiske flate brødet) i huset i tilfelle uventede gjester – en appell til gjestfrihet og vennlighet. Etter guruens tale, flokket disiplene seg rundt ham og tok ham i føttene, som ansees som det sted på kroppen der den hellige manns kraft strømmer gjennom uten at han selv tappes for mye ved berøring.

Omgivelsene var svært vakre. Vi satt utendørs. Det var laget en liten forhøyning for guruen og lagt tepper for tilhørerne foran ham. Bak strømmet Ganges. I det fjerne Himalayas bratte tinder. Den skarpe solen og en veldig lys blå himmel rammet inn bildet. Men vårt spørsmål var enkelt: Hva var dette? Var det åndelighet, eller en form for livskunst? En rolig atmosfære, vennlighet, glede og ro. Var det en livsstil og evne til å feriere på mer avslappede måter enn vi er vant til, eller var det virksomhet som ga kontakt med tilværelsens urkrefter?

Ved Gangotri bor mange guruer. De inderne vi etterhvert fikk respekt for, mente at få av dem var annet enn sjarlataner. En skulle f.eks. i hemmelighet leve sammen med to kvinner, noe de fromme inderne vanskelig kunne svelge. Men noen få mente de var skikkelige. Vi besøkte «frukt-guruen», Gangadas Baba. Han hadde levd ved Gangotri i 42 år, og i hans alderdom fantes ikke en tann igjen i munnen. Derfor spiste han nå bare frukt så han slapp å tygge.

Han mottok oss utenfor sitt lille hustempel, og begynte å snakke intenst direkte til oss. Våre hindi kunnskaper var små, men vi forsto at han forklarte at alle de forskjellige gudene egentlig er uttrykk for en og samme universelle virkelighet. Etter fem minutters enetale fra guruen, hvor vi høflig lot som vi forsto og

nikket samtykkende, gikk det opp for oss at han egentlig snakket det mest merkverdige engelsk vi noen sinne har hørt. Men engelsk var det.

Gangadas' unge disippel demonstrerte noe vi raskt oppdaget. Mange av de mindre blaserte indere elsker å bli fotografert. Han så kameraet vårt, og bønnfaldt om vi ikke kunne ta et bilde av ham og sende det siden. Jo, det var i orden. Han strålte som en guttunge og løp inn i hytten for å skifte og gjøre seg respektabel. Stolt kom han uten en tråd på kroppen. Han mente vi burde ta et bilde av ham nede ved Ganges med fjellene i bakgrunnen. Et virkelig guru-bilde ønsket han seg.

Da myten om Ganges' nedkomst på jorden oppsto for 2–3000 år siden, gikk breen hvor den i dag strømmer ut, trolig ned til Gangotri. Men siden har breen smeltet og stadig trukket seg tilbake, og det er nå ca. tre mil inn til selve kilden, Gaumukh, Kuas munn. Her fosser elven ut av en isbree som stadig kalver og sender store isblokker ut av hulen. Ved Gaukmukh ligger en ashram med oppgave å innkvartere pilegrimer til «Kuas munn». Guruen her heter Lal Baba. Vi overnattet der.

Lal Baba var en kraftig mann kledd i et frimerkestort lendeklede. Han hadde mørke hornbriller og var malt med røde, symbolske merker på kroppen. Da vi kom, hadde guruen og disiplene opprydning i «medisinskabet» – tre kvadratmeter var dekket med alle tenkelige preparater strødd utover i sanden. Hvorfor de hadde alt dette, vet vi ikke. Kanskje guruen følte seg som en lege som kunne hjelpe de syke. Men ut fra hygienen vi så, kunne man tenke seg at medisinen kunne gjøre en enda sykere. Kanskje lette han også etter et middel som kunne kurere ham selv. Han var potte forkjølet, snufset og peste som en hvalross mens snørra rant.

I det vi svingte inn på gårdsplas- sen slitne etter turen i den tynne luften, stormet en disippel opp mot oss og la sin elsk på et av våre arm- båndsur. Døgnet vi oppholdt oss på ashramen, spurte han minst 15 ganger om han ikke kunne få klok- ken. Hver gang ble han forklart at eieren trengte den.

Vi skulle få bo i et skur med jord- gulv. Vi la inn sakene våre og håpet at ingen ville ta seg inn der. Døren var umulig å låse. En av oss var like forkjølet som Lal Baba og ønsket derfor å legge seg tidlig. Mørket kommer raskt i India, og dette var nymånenatt og stjernene befant seg bak tette skyer. Den friske av oss følte for mat og satte seg ned sam- men med en gruppe indere som pra- tet høyt mens den snørrete guruen laget den ene chapati etter den and- re. Hele tiden snøt han seg med håndbaken. Etter en time var det tid for kveldspjua. Lydene fra de hese struper må ha vært den falskeste sang verden har hørt, men det be- kymret ingen. De kom seg gjennom ritualene og virket bra fornøyd da de igjen satte seg rundt bålet for å fort- sette måltidet. For den fremmede var det sengetid.

Vi hadde installert oss på jordgul- vet innerst i skuret, og hadde nett- opp slukket den osende oljelampen og lå og lyttet engstelig til menne- sker som lusket rundt hushjørnene. Plutselig kommer en flokk inn i rommet. De finner omsider lampen og tenner den. Lal Baba har med seg et enormt teppe som om dagen lå ute på det hardtrampede jorddekket. De rister teppet godt, og legger det på gulvet. Åpenbart var det for å være hyggelig, slik at vi skulle slip- pe å ligge rett på bakken. Men det tok en halv time før støvet så smått begynte å legge seg. Før vi omsider sovnet, måtte vi opp og henge sek- kene på kroker på veggen. Rot- ter strøk forbi hodene våre, og skap-

te nok et uhyggelig inntrykk den dagen.

Lal Baba var en ok fyr, men neppe noen helgen. Han var snarere «hotell- vert» forkledd som «helgen». I vel- komstskrivet han ga oss, slo han fast at en gjest var som gud. Og han lot oss i fred da vi la penger i kassen som betaling for overnattingen. Men vi var nok ikke langt ute av syne før mesteren og disiplene åpnet kassen og talte.

Ikke for oss?

En gang vi bodde i en ashram i Uttar Kashi, fikk vi vite at shankar- acharyaen fra Syd-India var ventet. Han skulle overnatte med sitt følge på nabo-ashramen, og munkene på vårt sted hadde ansvar for å motta ham. Dette var en stor og sjelden begivenhet.

Neste dag gikk til hektisk forbered- selsaktivitet. Man pyntet med flagg og laget symboler med farget aske på trinnene der shankaracha- ryaen skulle sette sine føtter.

Ryktet om besøket spredte seg, og det strømmet munk og nonner av alle slag ned fra fjellene. Det ble et- terhvert folksomt med disse ærver- dig utseende mennesker som levde totalt anderledes enn oss.

Så kom den celebre gjesten. Først en gammel innebygd lastebil. På den sto skrevet His Holiness Jagad- guru, Hans hellighet verdensguru. Det var kontoret med adjutanten. Så fulgte en overfylt buss med shanka- racharyaens reisefølge på over 90 personer. Shankaracharyaen kom i egen bil. Han var 84 år, beveget seg rolig og verdig mens munkene hyllet ham med de tradisjonelle hymnene. Folk stimlet sammen for å få et glimt av det opprinnelige India. Han vokter en av de mest ortodokse ret- ninger innen hinduismen.

Det ble sagt at han ventet å dø når som helst, og hans unge etterfølger

Det er ikke helt ufarlig å reise med buss i fjellene i monsuntiden. Rett som det er raser veiene ut, og militæret tilkalles for å reparere. Ventetiden kan bli lang. Å reise i India på jakt etter sannheten er også et vågestykke, det er lett å forville seg. (Foto: Hobbøl).

var med ham. Inne i ashramen satte tjenerne opp sølvtronene. Prestene gjorde puja foran dem, og deretter holdt shankarachayaen en forelesning. Vi ble sittende midt i forsamlingen og kunne hverken komme ut eller inn. Han talte i sitt portable høytaleranlegg på et språk vi ikke forsto. Og tiden ble ganske lang.

Om kvelden inviterte de til kjempe-puja. Den unge disipelen var hovedprest, og holdt på med sine ritualer mens nærmere 100 prester og munkeschantet hymnene som hørte med. Plutselig etter et par timer, ble det helt stille, og en forventningstrømmet gjennom rommet. Den gamle viste seg bak i salen og gikk langsomt med sin lange stav langs veggen. Forsamlingen bølget etter som folk la seg utstrakt på maven for ham. Da han kom frem til alteret der den unge satt, la også shankaracharyaen seg flat for det hellige et øyeblikk. Så forsvant han bak alteret og var borte.

Hva representerte egentlig denne eiendommelige mannen? Vi kom frem til ham, og han spurte hvor vi kom fra, men han ville ikke snakke

engelsk, så noen samtale ble det ikke. Men han gjorde inntrykk. Kanskje det skyldtes at rammen og atmosfæren rundt ham la opp til å fremheve ham som noe helt for seg selv. Han var som selve legemgjørelsen av vismannens arketype slik Carl Gustav Jung beskriver ham. Igjen denne følelsen av at her var det noe, men det var ikke for oss.

Her stopper våre India-inntrykk. De vestlige livsløsninger er ikke uten videre så mye å begeistres over. Men konstruktive forandringer må akseptere egen kulturs grunnpremisser – og evne til å se det gode i dem. 68-generasjonens romantiske sverming for det østlige var kultur-fremmed og har vist seg lite levedyktig. Men som vi skrev innledningsvis: De vestlige media-stereotypier om India kan være like fremmedgjørende. Reiser i India har meget å lære den som er villig til å se begrensningene i egen kultur, og gleder seg over andre menneskers levesett – selv om det ikke uten videre er for oss.

Takk for følget!

Om skribentene

Maria og Ole Gjems-Onstad (henholdsvis psykolog og professor i skatterett) reiste sommeren 1985 i nordlige India: Delhi, Agra, fjellområdet Garwahl (Rishikesh, Gangotri, Badrinath), Ladakh og Kashmir.

Sigrun og Torbjørn Hobbøl (begge lektorer) reiste sommeren 1982 i India: Delhi, Agra, Varanasi, fjellområdet Garwahl (Rishikesh, Uttarkashi, Gangotri, Kedarnath, Badrinath, Joshimath (Joytir Math), Dharmasala (landsbyen der Dalai Lama bor i eksil).

Sagt om Dyade:

«I tidsskriftet Dyade merkes en ekte trang til å erkjenne tidens problemer, i motsetning til mange andre fora hvor «debatten» kan omfatte skjult maktkamp, forfengelig utstilling av lærdom, selv-sentret tankeliv på tomgang.»

Erik Egeland i Aftenposten.

«Så foreligger nok en stimulerende utgave av tidsskriftet Dyade, en av de mest spennende publikasjoner her på berget. Denne gang er temaet «Hva gir mening i 80-årene», og en rekke sentrale forfattere og kulturdebatanter gir sitt syn til kjennet...»

Sverre M. Nyrønningen i Adresseavisen.

«Sænummeret for Sakharov består af artikler og interviews. Den norske journalist Viktor Roddvik gir en glimrende gjennomgang af Sakharovs virke som videnskabsmand og menneskeretsforkjemper. (...)

«Dette temanummer må sterkt anbefales alle, der interesserer sig for menneskerettigheder i almindelighed og for symbolet Sakharov i særdeleshed.»

Bent Jensen i Morgenavisen Jyllands-Posten.

«Dyade er et tidsskrift for dem som har interesser ut over det almene og som setter pris på at et tidsskrift i seg selv kan være et stykke kultur.»

Sven Aage Rasmussen i St. Olav.

Følgende temanumre finnes for salg:

- Menneske mellom mote og mysterium kr. 35,-
- Isaac B. Singer kr. 25,-
- Kulturkamp i eteren kr. 35,-
- Norsk og svensk samtidslitteratur kr. 25,-
- Vitenskap hos Aristoteles og Karl Popper (1) kr. 25,-
- Vitenskap hos Aristoteles og Karl Popper (2) kr. 25,-
- Hva gir mening i 1980-årene? kr. 35,-
- Andrej Sakharov – et symbol kr. 25,-
- Vitenskap og livssyn kr. 25,-
- Stress og avspenning kr. 25,-
- Hva kan vi vite? Rudolf Steiners erkjennelsesteori i lys av vår tid kr. 20,-
- Europa møter 3. verden kr. 35,-
- Psykologi i grupper 1 kr. 20,-
- Psykologi i grupper 2 kr. 25,-
- Acem narkotikaseminar 1983 kr. 20,-
- Eksisterer Gud? Møte med Hans Küng kr. 20,-
- Om drøm kr. 20,-
- Fra det moderne Amerikas åndsliv kr. 20,-
- Kampen mot narkotika – ideologisk slagmark kr. 30,-
- Sigrud Undset vurdert i utlandet kr. 20,-
- Myter – fortid eller samtid? kr. 20,-
- Teater eller vernehjem kr. 25,-
- Med John Lennon i tankene kr. 25,-
- Kritikk av Vestens frihetsidealer kr. 15,-
- Kirken i utakt med moderne psykologi kr. 25,-
- Kunst – pynt eller ubehag kr. 15,-
- Bob Dylan – inn og ut av lykken kr. 25,-
- Isaac B. Singer og øst-jødene kr. 15,-
- Amnesty International kr. 15,-
- Kontemplative oaser kr. 15,-
- Samisk kultur og historie kr. 15,-

Jeg bestiller

- Abonnement på Dyade
6 nr. pr. år kr. 100,-
- Bok om Acem-meditasjon
'Stillhetens psykologi' kr. 75,-
- Boken 'Bedre hverdag med
Acem-meditasjon' kr. 60,-
- Boken 'Meditasjon på norsk'
Cappelen forlag, favørpris kr. 75,-
- Boken 'Teater mot teater' kr. 115,-
- Boken 'To sider av bevisstheten'
kr. 60,-

Følgende temahefter av Dyade:

.....
.....

Navn:

Vei/Gate:

Poststed:

BREV

Kan sendes
ufrankert
i Norden.
Adressaten
vil betale
porto

Svarsending

Avtale nr. 129000/81OMB

DYADE

ST. OLAVS Plass

N-OSLO 1 – NORGE

Har du lest disse temaheftene?

OM SAMISK HISTORIE OG KULTUR

2/76

KONTEMPLATIVE OASER

1-2/77

ISAAC SINGER

Nobelpris-
vinnerens
bakgrunn, liv
og diktning.

2/1979

BOB DYLAN:

Inn og ut
av lykken.

5/1979

KUNST

– pynt eller
ubehag?

1/1980

KIRKEN

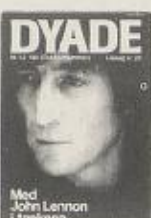
– er den i
utakt med
moderne
psykologi?

3/1980

NARKORUS OG SJELESJOKK

5/1980

JOHN LENNON

– i tankene.

1-2/1981

TEATER – eller vernehjem?

3/1981

STERKE OPPLEVEL- SER

– frelse eller
fengsel.

5/1981

FORFALSKER VI VIRKELIGHETEN?

6/81

MYTER

– fortid
eller
samtid?

1/1982

SIGRID UNDSET

vurdert i
utlandet.

2/1982

NARKOTIKA- DEBATTEN – ideologisk slagmark

4-5/1982

OM DRØM

6/1982

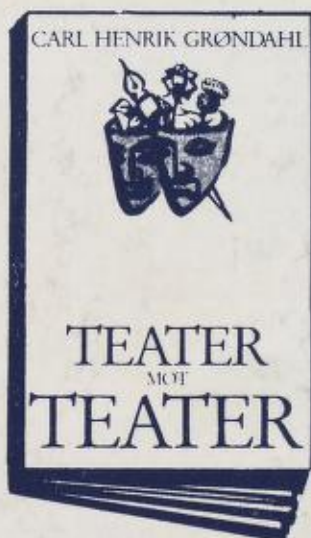
FREDRIKSTAD BIBLIOTEK

1600

FREDRIKSTAD
Abb. nr: 25635

DYADE

Postboks 6721
St. Olavs plass
OSLO 1

Hva ønsker vi å møte når vi setter oss inn i teatersalens mørke? Pirrende skjebner, Dagsrevyen tværet ut til en helaften med applaus, bilder som forstørrer vår virkelighet? Med utgangspunkt i utviklingen i norsk teater de siste ti år drøfter Carl Henrik Grøndahl i denne boken ulike teaterroller, kunst og erkjennelse. Han peker på mediakulturens sterke innflytelse i vår samtid. I en avsluttende runde med djevelens advokat spør han om de stadige teaterkriser er uttrykk for at teatret har mistet sin berettigelse. «Teater mot teater» er bidrag til en teatertenkning vi ikke møter for ofte i vårt kulturliv. Boken vil interessere alle som er opptatt av kunst og kulturpolitiske spørsmål.

«Carl Henrik Grøndahl har gjort en imponerende jobb ved å sette seg og tenke teater og dra opp alle de sentrale problemstillingene ... det rene nybrottsarbeid.»

Aftenposten 25.11.85

«... bør være obligatorisk lesning for teaterinteresserte.»

Dagbladet 18.11.85

Carl Henrik Grøndahl var teaterkritiker i Aftenposten i seks år med ukentlig teater-spalte. Fra 1984 er han kultureddaktør i NRK Radio Program 2.

Pris kr. 115,-. Bestillingsslipp side 48

DYMADE NFR. 3 1986

PREISSEH TIL JINDIA